

Tartalom

MEDITÁCIÓ

Ordass Lajos: Meggyőző húsvéti szó 1

ORDASS-CENTENÁRIUM

Nemes Viktória: A keresztfá tövében 2

Boleratzky Lóránd: Néhány Ordass Lajossal kapcsolatos élményem 5

Axel Hambræus: Történet a régi jó időből 7

TANULMÁNY

Botta István: Halál és feltámadás.....13

Id. Kendeh György: Az egyház feladata.....15

Ittész János: „Jézus, áldd meg népedet!”

Mit jelent nekem a reformáció? 21

Id. Magassy Sándor: Az időszerű Ágostai hitvallás 24

Isó Dorottya: Hitoktatás: felelősségünk a keresztyén nevelésért 26

Isó Dorottya és Isó Zoltán: A reménység könyve? 29

VERS

Dóka Zoltán: Mindazonáltal.....34

DOKUMENTUM

Ittész Gábor: Gondolatok egyházunk helyzetéről /1984/ 35

HÍREINK 39

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ 40

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 53. szám – 2002. TAVASZ

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96-336-693)

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 1-403-28-07)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Isó Dorottya, Ittész János, id. Magassy Sándor

Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör

Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

Ordass Lajos

Meggyőző húsvéti szó

Hozd ide a te ujjadat, és nézd meg az én kezeimet. És hozd ide a kezedet, és bocsásd az oldalamba. És ne légy hitetlen, hanem hívő.
(János 20,27)

Uram!

E fölszólításodat megelőzően Tamás csúnyán fogadkozott. Tanítványodhoz méltatlanul. És úgy járt, mint a legtöbb hangosan fogadkozó ember. Szava üresen kongó szónak bizonyult. Mert amikor - úgy gondolom: megszégyenülten - eléd borult, akkor ezt nem azért tette, mintha szeme nézésével vagy uja tapintásával győződött volna meg feltámadásod igazságáról. A szavad győzte meg. Nem ő érintette meg szent sebeid helyét. A Te szavad érintette meg lelkében azt a sebhelyet, amely hitén esett, és csodásan meggyógyította. Egyszerre ép lett a hite.

Uram!

Tamás azért tántorodott meg, mert csak az eszére hallgatott. Amikor kereszthalálod rejtélye elé került, akkor emberi esze ezt mondta neki: mindennek vége! Elcsüggedten kiszakadt a tanítvány-körből is. Akkor is magában volt, amikor Te többi tanítványod között váratlanul megjelentél.

„A hit hallásból van” - mondja a Bibliám. (Róma 10,17)

Tarts meg a benned hívők gyülekezetében, ahol veled való találkozást ígértél a tiédnek, ahol a Te ígéd hangzik, és ahol ingadozó hitemet mindig megerősíted. Híveid közössége az a legjobb televény, amelyben hitem ki is virágozhat, gyümölcsöt is teremhet.

***

Támadj fel új életre már,
Krisztus meglankadt népe!
Húsvéti szép hajnalsugár
Csillan, siess elébe!
Meghátrált régen a halál,
S a Győző életet kínál
Győzelméből ma néked.

Feltámadt Krisztus, mennybe ment,
Még sincsen messze tőled.
Ő kormányoz múltat, jelent,
S kezében az ítélet.
Úgy ébredj minden reggelen,
Hogy életed húsvét legyen, -
Támadj fel, drága népe!

/225. ének 1. és 4. v./

A feltámadott Krisztus győzelmének örömét és áldását kívánjuk szeretettel minden kedves Olvasónknak.

A szerkesztőbizottság

Nemes Viktória

A keresztfa tövében

„Életem értelme volt, hogy Érted és Veled szenvedhettem.
Áldalak Uram, hogy keresztfád tövébe állítottál...”

Ordass Lajos /eredetileg Wolf Lajos/ 1901. február 6-án született. A kerek évforduló minden esetben felszólító jellegű, különösen is akkor, ha a később születettek már rádöbbennek - rádöbbenhettek a korábban születettek vétkéire az ünnepelt személy kapcsán...

A rádöbbenés először kérdésekben fogalmazódhatott meg:

- Nem lehetett volna nagyobb hatású, ha prédikálhatott, tanított, publikálhatott volna? Vagy éppen a kereszt emelte föl?

- Milyen kor az, amelyben parancsra kell felejtetni? És milyen egyház az, amelyik ezt meg is teszi?

- Milyen kor az, amelyik úgy halmozta föl a feszültségeket, hogy a róla szóló kérdéseket sem hagyta megfogalmazni?

- Melyik korszak tiporta el eredményesebben az egyházat, a Rákosi-féle nyílt diktatúra vagy a „teletömött gyomor békessége” (Nagy Gáspár) időszaka?

- Hogyan lehet a „félelmetes áradással szemben védelmezni a drágának tartott értékeket?”

Mikor „lejszerencsésebb a tett, amikor KELL „vagy” amikor MEGY?” (Milton). A szél és az ár ereje a meghatározó vagy lelkiismeretünk és meggyőződésünk? És ha a püspöki székből a kötőgép mellé kell átülni? És ha sokak számára kényelmetlen követeléseket kell megfogalmazni. ... hogy az egyház megújulásához széleskörű egyházi önvizsgálat, bűnbánattartás és tisztulási folyamat elengedhetetlenül szükséges...? (1956)

- Miért van az, hogy az 1956-os légkör egy csapásra megváltoztatja a stílust, a hangnemet, a színvonalat... hát „ilyen nagy dolog az szabadság?” (Márai)

- Hogyan lehet teljesen kilátástalan helyzetben - 1957 - vállalni a küzdelmet? Hogyan lehet a küzdelmet vállalni nemcsak az állami agresszióval szemben, hanem saját egyházának „sarkányaival” szemben is?

- És hogy lehet tevékeny, gondolkodó, tettekéss lényként elviselni a - most már végleges - elhallgattatást, félreállítást, elszigetelést. Hogyan lehet csendben szemlélni „percemberké” (Ady) gátlástalan tündöklését, s mögöttük az egyház épületének omlását...?

Aztán rádöbbenünk az életmű példaadására. Példaadó? Torzó maradt ez az életmű. Hiszen itthon teljességgel kiütték a tenni-tehetés helyzetéből, sőt nemzetközi tisztségének gyakorlásában, külföldi szerepléseiben is - zömmel sikerrel - megakadályozta a hatalom. Mégis példaadó ez az életmű: felismerni a KELL szükségét, és teszi, amit KELL... szélel, árral szemben is... amíg lehet...

1944. március 19. Hitler megszállja Magyarországot. Horthy marad, ezzel legalizálja az akciót. /Döntő érv, hogy Hitler román és szlovák csapatok bevonásával fenyegetőzik./ Az egyetlen Bajcsy-Zsilinszky fogadja fegyverrel a megszállókat... Wolf Lajos ezen a napon változtatja nevét Ordassra.

Az 1947-es hírhedt „kékcédulás” választásokkal a kommunisták a törvényhozást is kisajátították. Következhetett a civil társadalom „törvényes” széttűzése. Fő ellenség a „klerikális reakció”, hiszen az egyház mögött nagy társadalmi bázis áll, és az oktatás 60%-át végzi. Az oktatás tartalmi, szerkezeti átalakítása, a tankönyvkiadók államosítása, központi tankönyvek, a kötelező hitoktatás eltörlése után döntő ütközet következik: az egyházi iskolái államosítása. Az evangélikus egyház - reménytelennek ítélve az ellenállást - kapitulálást fontolgat. Ordass nem. És fenyegetések, kísértések ellenére sem engedett. Letartóztatják, koncepcióis perben elítélik. Fogságában szabadulást ajánlanak föl, ha lemond püspöki tisztéről. Inkább a börtönben maradást választja, mint a meghátrálás árán szerzett szabadságot.

Vagy az 1957-es év kemény csatározásai...

A tisztségébe visszahelyezett püspök szabályos, tisztességes, az egyház érdekeit szem előtt tartó megállapodást akar kötni az állammal. Szabályos, tisztességes megállapodást? Az egyház érdekében? 1957-ben? A politikai hatalom is, az egyházi ügyekben döntő ÁEH is tudta, ismerte a püspök emberi tartását, szellemi nagyságát. Mi pedig tudjuk, hogy a hatalom '56 utáni embertelen bosszúját az a féktelen düh mozgatta, amelyet az önszerveződő társadalom felbukkanása váltott ki: a forradalom megteremtette öngazgató szervezeteit, megválasztotta bátor, rátermett vezetőit. A forradalom leverése nemcsak a fegyveres győzelmet jelentette. A társadalom legyőzését is: a munkástanácsok, nemzeti bizottságok, a forradalmi diákbizottságok, az írószövetség, az egyház szervezeteivel és kiemelkedő egyéniségeivel való leszámolást. Leszámolást mindenkivel, akik tehetségük, rátermettségük, bátorságuk alapján kerültek közösségeik élére.

1957 során feltehetőleg Ordass Lajos is sok mindent tudott vagy sejtett. Hiszen Marosán '56. december 8-án tájékozva ordította a munkástanács vezetőinek: „Eddig tárgyaltunk, ezután lövünk!” És lőttek. Salgótarján. 130 halott. Majd néhány hét múlva géppisztolyos pufajkások verik szét a csepeli munkástanácsot, mint a „kettős hatalom” nem-kívánatos másik pillérét. - '57. januárban - elrettentő szándékkal - még nyilvánosan tárgyalják Tóth Ilonka, Szabó bácsiék kivégzéssel véget érő perét. - A folyamatos letartóztatásoknak áprilisban esik áldozatul Déry Tibor, akinek nagy bűne, hogy a Petőfi-köri sajtóvitában megkérdőjelezte „eszméink rendszerének” helyességét.

A hatalom lefejezte a nemzetet. Kiirtotta, megsemmisítette, félreállította, elszigetelte az elől állókat. Akik hatni tudtak környezetükre, akik körül kikristályosodott, szerveződött a közönség. Mert a diktatúrájának nem katalizátorokra van szüksége, hanem alattvalókra. /Alkútya-főkútya - jellemezte Hankiss Elemér szellemesen a diktatúra szerkezetét./ És Ordass Lajos egyetlen urat sem ismert el maga fölött, ... csak az Urat ... És soha nem lett „peremberkék” bábja. Ezért kellett teljességgel kiszorítani a tennitethetős hatóköréből. Elhallgattatni és elhallgatni. Elfelejteni és elfelejteni. Mintha nem is létezett volna.

Keresem nevét az Új Magyar Lexikon 1962-es kötetében. Hiába. Pedig már 1945-ben püspök, 1947-ben az Evangélikus Világszövetség alelnöke... Hogy kit, mit tart említendő értéknek az 1963-ban regnáló kurzus? Szemezgetek azon a lexikon-oldalon, ahol Ordass Lajosnak kellene lenni: szerepel pl. egy Orehovo-Zujevo nevű 100.000 lélekszámú Moszkva melletti település vagy Ordine-Nuovo címszó, az olasz szocialista párt 1919-25 közötti újsága.

Ordass Lajos lassan elfoglalja helyét a társadalmi „közlemélkezésben”. Emlékének ápolására, műveinek gondozására alakult a nevét viselő baráti kör. Teológiánkon az egyháztörténet a rendszerváltozás óta tanítja életét, életművét, tehát fiatal lelkeszeink már készültek belőle. Az egyházi gimnáziumok egyháztörténeti tankönyvei is számon tartják. Az általános és középiskolák történelem könyvei is említést tesznek róla.

A közlemélkezés terén sokat jelentett az Országos Evangélikus Múzeum kamara-kiállítása. A jól szerkesztett-szervezett kiállítás beszédesen mutatja be Ordass Lajost és korát:

Személyes emlékeket találunk az első tárlóban. Ezzel a tollal írta rajzolással vetekező betűit. - Mondják, hogy mikor Raffay püspök meglátta ezt az írást, a következőt mondta: „Ezt az embert el kell küldeni a teológiáról, mert akinek ennyi ideje van, hogy így rajzolgassa a betűket, az komoly munkát úgysem végez...” Többnyire kézírással írt prédikációk, imádságok, áhítatok sorakoznak a kiállított füzetekben.

„Minden féltett dolognál jobban őrizd meg a hitedet, mert abból indul ki minden élet...” – olvasom az áldások között, amelyet az 1948-as Deák téri konfirmandusok kaptak útravalóul konfirmáló lelkészüktől. Szerencsés véletlen, hogy a múzeum egyik munkatársa éppen ebben a csoportban konfirmált, így láthatjuk az alkalomról készített fényképet is.

„Evangélikus egyházi reakció” - hirdeti az egyik ÁVH-s iratgyűjtő felirata - a börtönből írott levelezőlappal együtt a szocializmus megbícsaklott ígértét a társadalmi igazságosság megteremtésében...

Mi ez a film-negatív? Érdeklődésemre elmondják, hogy a '70-es években J. Glenthøj dán lelkész felkereste a teljes elszigeteltségben élő püspököt, és több mint ezer oldal kéziratról több tucat tekercs fényképfelvételt készített, s kis adagonként turistákkal csempészette ki biztonságos helyre...

Rácsodálkozom az izlandi Passió-énekek magyar fordítására. Az izlandi egyetem - elismerése jeléül - 1971-ben díszdoktorává avatja. Szinte magától értetődik, hogy Ordass nem tudott személyesen kiutazni az avatásra... Talán olyan sok honfitársunk kapta meg Reykjavíktól ezt a megtisztelő címet, hogy minek menjen oda annyi magyar?

Miden hazai agyonhallgatása ellenére a nemzetközi evangélikus társadalom a kiállítás más darabjának tanúsága alapján is, számon tartotta: a Minnesota állambeli wilmari norvég evangélikus templomban ott találjuk nevét két évezred krisztustanúi között. - Láthatjuk azt a palástot, amelyben Pennsylvánia egyetemén díszdoktorrá avatták.

Prédikációja hallatszik felvételtől, miközben az „Ordas (sic!) ügy” sajtóját lapozgatom. Hiába tudok néhány átfogó és néhány részletkérdést a hazai '40-es évekből, minduntalan belém nyilallik a már felejtőben lévő valóság... „Mire költötte Ordas püspök és társasága (várom, hogy „bandája”) az egyház pénzét?” „A letartóztatott Ordas püspök, Radvánszky Albert és Vargha Sándor bűnlajstroma” ... A szomszédos cikkekben: Kiszgazdapárti vizsgálatok, az FM és a MAORT per ... a diktatúra egyértelművé teszi másokkal meg nem osztott hatalmát.

Felmerül bennem: honnan valók a kiállított tárgyak, és mi lesz a sorsuk a kiállítás lebontása után? Van-e már és ha nincs, lehetséges-e valamilyen állandó emlékszóbat létrehozni valahol? Személyes kötődése vonalán, valamelyik gyülekezetben. És nevét őriz-e utca, tér,...

És végtére:

Be tudjuk-e gyógyítani a diktatúra által ütött sebeket? Bradbury képe villan elő: egy hebehurgya „időutazó” meggondolatlanul letér a kijelölt antigravitációs ösvényről, és eltapos egy pillangót. Mikor visszatér a lepke eltaposása utáni időbe - minden megváltozott, a világ embertelenebb lett. Egyetlen pillangó elpusztítása miatt... És hány pillangó lelte halálát az esztelen pártállami értékpusztításban? Történelmietlennek mondjuk a „mi lett volna, ha...” kérdést. Ha az Ordass Lajosok, a Hamvas Bélák, a Márai Sándorok, s keresztyén és polgári erők lehetőséget kaptak volna, hogy a háború után kiküzdjenek-kiizzadjanak egy emberséges társadalmat...

Mert mártírnak nem készül az ember. Nem mártírokra van szüksége a társadalomnak, hanem tehetséges, dolgos, közösségszervező egyéniségekre. A diktatúra csinál mártírt a számára nem kívánatos egyéniségekből.

Soha ne legyen több mártírunk.

Boleratzky Lóránd

Néhány Ordass Lajossal kapcsolatos élményem*

Egy angol közmondás szerint a püspökök hasonlatosak a csillagokhoz: kevés fényt adnak, mert nagyon magasan vannak. Ez a mondás Ordass Lajosra aligha vonatkozhat, mert bár ő magasan volt, mégis sok fényt adott. Krisztus tanúja maradt mindhalálig, a hit és bátorság rendíthetetlen példaképe, aki nem állt be egyháza szétziláláshoz fogaskereknek. Amikor pedig 28 évre némaságra kényszerítették, akkor is messzire világító fénysugarává vált egyházának, akkor is püspök, felvigyázó maradt, amikor nyájának élére mások furakodtak be.

Ordass Lajos igazi nagyságát halála után még 23 év elteltével is nehéz lemérni. További széleskörű kutatásokra van szükség. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy nem a múlt, hanem a jövő embere volt, aki messzire tekintett. Legsúlyosabb üzenete a mának és a jövőnek az, hogy legyünk mindvégig hűek az evangélium igazságához és az egyház jogrendjéhez, mert ez központi üzenet, mint ahogy Augustinus is mondta: *Remota itaque iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia***.

Evangélium és jogrend az egyház legdrágább kincse. Ezért vállalt börtönt és végleges félreállítást Ordass.

Mínthogy a püspökkel való személyes kapcsolatomból néhány mozzanatának ismertetésére irányult a nekem szóló felkérés, most erre szeretnék rátérni. Mínthogy évtizedeken keresztül szoros barátság és közben hivatali kapcsolat, nemkülönben külföldi vendégeivel való együttléti kapcsolat össze bennünket, etekintetben csupán a bőséges választék nyújt némi nehézséget.

Nagyon emlékezetes maradt számomra 1957 januárjának egyik napja, amikor *Vladár Gábor* volt bányakerületi felügyelő, volt igazságügyminiszternél Bián, a kutyahegyi présházi lakásában tett látogatásunk során megtárgyaltuk a jogrend helyreállítása érdekében teendő sürgős intézkedéseinket. A látogatást azt tette még emlékezetesé, hogy az irtózatossárból alig tudott kocsink elindulni.

* Elhangzott az Ordass-kiállítás megnyitóján, Bp. 2001. nov. 30-án.

** Ha tehát távol az igazság, mi más uralkodik, mint a határtalan gazság.

Az 1957. október 5-i *zalaegerszegi felügyelői* beiktatás is emlékezetes maradt számomra, főleg a délutáni lenti és barlahidai szórványban, az utóbbi helyen gyertyafény mellett elhangzott ígéhirdetés csodálatos hitvallása miatt: „Isten az egyetlen, bevehetetlen vár Ura, aki sok küzdelem után magához segített, és oltalmába vett. Oda, ahová az elenség nem hatolhat, és ahonnan el nem rabolhat. Itt akarok maradni, sehol másutt. Csak Istennél. Az ő örök oltalma alatt.”

1957-ben a *Nato püspöknek titulált Dibelius berlini püspököt*, 1966-ban pedig a *reykjavíki püspököt* kerestem fel. Mindkettőnél, valamint az utóbbi helyen vendégeskedő több, mint tíz püspöknél Ordass Lajos irányában olyan megkülönböztetett szeretet és tiszteletet tapasztaltam, amit máig sem felejtettem el. A házigazda búcsúzóul *Hallgrímur Pétursson* izlandi költő Passio-énekének hatalmas albumát adta át a püspök részére. Ezeknek az énekeknek magyarra fordításáért 1971-ben a reykjavíki egyetem díszdoktorává avatta, melyre személyesen azonban nem engedték ki. 1974-ben nyomtatásban megjelent a magyar nyelvű kiadás, amely látható a múzeumban.

1976-ban Juhász Imrével együtt fedeztük fel a Minnesota állambeli *Willmarban levő norvég eredetű Vinje templomban* a Krisztus tanúk hosszú sorában Bonhoeffer és Berggrav neve mellett 78. névként Ordass Lajos nevét. Ez azért tekinthető különleges megtiszteltetésnek, mert ő került egyedül élő személyként a névsorba. A hatalmas albummal hazatérve, a püspök köszönőlevelében „álomnak” minősítette ezt a megtiszteltetést.

1977-ben Terray László, norvégiai evangélikus lelkésznek, a Norvég egyházi misszió akkori főtitkárának az állam és az egyház közti 1948. évi szerződésről írt kritikus tanulmányomat adtam át. Ezt a repülőtéren motozás során tőle elvették, és tíz évig nem kaptam vízumot, még édesanyja temetésére sem. Mivel nyomozást indítottak a szerző felderítésére, és a püspök ismerte a tanulmányt, felajánlotta, hogy vállalja a szerzőségét, mert „neki már úgyis mindegy”. Ez a gesztus is mutatja az ő nemes, testvéri gondolkozásmódját.

A püspök nagyságát a Történeti Hivatal irattári anyagában fellelhető egyházi személy is elismerte, amikor így emlékezett rá: „szuggesztív erő sugárzott belőle, és az embernek valósággal kerülnie kellett, nehogy befolyása alá kerüljön”. Tehát veszedelmes volt vele csak szóba állni is.

Melegség töltött el, amikor tudomást szereztem arról, hogy a püspök hitvalló életéről írt könyvemét Jakab Mihályné, bírósági szakértő a vakok számára érzékelhető Braille írással készítette el. Milyen jó, hogy a vakok is megismerkedhetnek a püspök állhatatos életével.

Meghatódva olvastuk a köztársasági elnök úr sorait: „Ordass püspök példaadása sokunknak adott erőt tisztességünk megőrzéséhez ... alakja, személye, ma is sugárzó erő”. De azt is köszönjük neki, hogy a Magyar Örökség díj odaítélésénél elhatározó szerepet játszott.

Aligha vitatható, mint erre Paul Empie, az amerikai Lutheránus Tanács főtitkára rámutatott, hogy Ordass Lajos kortársai közül toronymagasan emelkedett ki ez a szellemi óriás. Életének és munkájának gyümölcsei eljövendő nemzedékek számára lesznek áldássá. Rá is illik Luther kedvenc zsoltára: „Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak cselekedeteit.”

Axel Hambræus*

Történet a régi jó időből

Amit régi jó időnek szoktunk mondani, az néha a messze múltban van. Talán egészen „ifjúságunk tavaszában”. Lehet azonban az is, hogy csak néhány év, nap, vagy éppenséggel néhány óra választ el tőle. Ha háború borzaszt, vagy valamely kedvesünk távozik el tőlünk, egyszerre átalakul egész világunk, s a kedves, nyugalmas, régi jó idő nyomban eltűnik. Átalakulhat azonban a világunk pillanatok alatt olyan apróság miatt is, ha például a vonatról tévedésből más állomáson szállunk le...

*

A püspök annyira elmélyedt könyvébe, hogy egészen elcsodálkozott, amikor egy öregasszony keresztülbotlott a lábán. Főlnézett. Bizonytalán azt gondolta, hogy uppsalai professzori dolgozószobájában ül. Most azonban egyszerre ébredt tudatára, hogy ő az új püspök, aki hivatalos vizitációra utazik kerületének egyik félreeső gyülekezetébe, amerre azelőtt még életében sem járt.

- Le kell itt szállnom - mondotta mosolyogva az öregasszony.

A püspök előhúzta óráját. Egyike volt ez azoknak a ritka holmiknak, amelyekben még meg lehetett bízni ebben a furcsa világban is. Éppen hét perccel múlt öt óra. Hét perccel öt óra után kellett megérkeznie. Hirtelen magára kapta hát bundáját, zsebre vágta a könyvét, a csomagtartóból sietséggel nehéz táskát emelt le. A padon, a napilag alatt ott felejtett egy csomag finom virginia dohányt és mire a vonat indult, már szerencsésen ott is állt a peronon.

Isten meghallotta, hogy valaki hálálkodik neki. Letekintett hát a földre. Elmosolyodott, amikor meglátta az öreg püspököt, és intett az egyik angyalnak, hogy jól viselje gondját.

A peronon csönd és nyugalom volt. A fákon mindenfelé zúzmarra, az állomás lámpásainak fényében apró, könnyű hópihéek táncoltak. A püspök odament a forgalmistához, aki a vonat után nézett.

- Nincs itt a paplaktól senki?

A forgalmista lámpásával belevilágított a püspök arcába - amint ez már szokásuk a forgalmistáknak. Nem tudom, mit gondolhatott. Azonban az angyal valamit súgott a fülébe.

- Azonnal megnézem - mondotta.

Nem talált senkit.

A püspök csodálkozott.

- De itt van a Sillre-ből való Ola Hanses. Neki úgyis a paplak előtt kell elhajtania, így hát „az úr” bizonytalán elmehet vele.

Ola Hanses begyömöszölte a püspököt is a tejesüvegek és a zöldséges zsákok közé. A csengők vidáman csilingeltek. A lovak patkója keményre fagyott hógöröngyöket vágott a szánkóhoz. Úgy szólt ez, mint a dob a katonazenekarban. A püspök fölhajtotta bundája gallérját.

- Messze van a paplak?

* A szerzőről l. 2001. téli szám 13. lap

- Nem veszélyes! Mindössze fél mérföldnyire!

Ezt a fél mérföldet ki lehet használni - gondolta a püspök, aki általában takarékosan féltette az idejét. Ha nem is osztotta azt a nézetet, hogy a nép szava Isten szava, mégiscsak hasznos lehet figyelni rá.

- Hogy tetszik az új papjuk?

- Sehogyl - Ola Hanses olyat pattintott az ostorával, mintha azt szerette volna, hogy az ostor vége csípje meg annak a papnak a bőrét.

A püspök valósággal belesüllyedt a bundájába. Úgy hallotta, hogy a pap roppant népszerűségnek örvend gyülekezetében. A választásvezető is elbeszélte annakidején az esperesi értekezleten, hogy a választóasztal körül olyan tömegek tolongtak, hogy az asztal esperestől, jegyzőtől valósággal az oltárrácshoz szorult. A püspök kocsisa nyilván más jelöltet támogatott.

- Mi hát a kifogása a papjuk ellen? - kérdezte.

- Nagyon sok - válaszolta Ola Hanses.

S a hatalmas ember csaknem sóhajtott bele.

- Érdekelne - szölt a püspök.

- Alig tudja az ember, hol is kezdje el - szölt Ola Hanses. A legelső dolga az volt, hogy leszereltette a telefont.

- Kissé különös ilyen nagy gyülekezetben!

- Hát bizony, elég nagy a gyülekezet ahhoz, hogy a papnak szüksége legyen telefonra. Képzeljük csak el, hogy beteget kell úrvacsoráztatni!

- Sűrűn hívják a papot úrvacsoráztatni?

- Amióta az eszemet tudom, nem volt még rá eset. De azt mondtam: Képzeljük el! Vagy ha valaki keresztelést, esetleg temetést akarna jelenteni. Akkor mi lesz?

- Hát a temetést is telefonon szokták jelenteni?

- A volt papunk így szoktatott minket. Igaz, kissé kényelemszerető volt, leginkább telefonon át gondozta a gyülekezetet, de egészen jól volt így is! Ez az új pap azonban!

- Mi hibája van még? - kérdezte a püspök, aki kezdte érteni, miért „szereltette le” az új pap a telefont.

- Mi? - Hát: verekszik!

- Verekszik?

- Úgy ám! Nem is tudom, nem lesz-e ebből vizsgálat. Egyik konfirmandusát úgy elverte, hogy az apja kénytelen volt vele elmenni az orvoshoz.

- És mit mondott a doktor?

- Azt mondta, hogy az bizony nem volt éppen simogatás.

- Mit csinált az a gyerek?

- A konfirmációi órán káromkodva szállt szembe a pappal. Csakhogy a papnak nincs rá tanúja. Mert hiszen a gyerekek nem tanúskodhatnak! Ebbe ugyan megüti a bokáját!

- A gyerek?

- Bolond az úr? A pap üti meg a bokáját.

- Talán csak hitelt lehet adni egy pap szavának! S valóban fölháborító, hogy egy gyerek a konfirmációi órán káromkodjék!

Ola Hanses valamit motyogott magában arról, hogy „az urak is az uraknak fogják pártját”, és ezért jónak látta, hogy most már fölvonultassa a nagyágyút.

- Szemtelen is az a pap!

Egy ideig hallgatott Ola Hanses. Várta, milyen hatása lesz a szavának. Nem látta veszedelmesnek a szánkón ülő idegent, azért hát kész volt mindent kereken elmondani neki. De a „hatás” elmaradt. A szánkó éppen mély erdőn haladt át, hóborította fenyők között. A püspök mélyen szívta magába a balzsamos illatot, s beteges mellének oly jól esett ez. Mély nyugalommal magába merült. Ola Hanses azt hitte, hogy az idegen előbiskolt. Ő is hallgatott hát. De amint a nyugtalan macska idegesen mozgatja hullámoss farkát, úgy vágott időnként Ola Hanses az ostorával az útszéli bozóttra. Eltelt így vagy tíz perc is. Közben megnyugodott Ola Hanses is. A püspök bundájának mélységéből azonban egy hang megint föl villanyozta.

- Úgy? Hát szemtelen is?

- Hogy az-e? Meghiszem azt! A minapában fölborította egy házi áhítat békességét számomra is, de másoknak is. Én ugyan többé el nem megyek semmiféle házi áhítatra! Legalább is addig, amíg ez a pap itt van!

- Mi történt hát? Kérdéseket tett föl?

- Azt is megcsinálta. De annál rosszabbat is tett. Amikor belépett az iskolába - első ízben volt ott - mindannyian fölkeltünk, bár ő maga valósággal gyerek még hozzánk képest. S minthogy én voltam a felügyelő, nekem kellett őt üdvözölnöm. Azt találtam mondani: „Ja! Hát ez a mi új papunk? Még eddig nem láttam”. Erre ő félbeszakított - gondolja csak meg az úr: engem, aki már értes ember vagyok - , és azt mondta: „Látható vagyok minden vasárnapon tizenegy óraker a templomban.” Ezt mondta! Hát el lehet tűrni az ilyen kamasz tréfát? Még hozzá nyilvánosság előtt, az egész gyülekezet jelenlétében! Ha ezt nem hívják hivatalos vétségnek, akkor igazán nem tudom, mit lehet annak nevezni. Nevetségessé tenni egy öreg embert az egész gyülekezet előtt!

- Ja úgy! Hát nevettek is? - A püspöknek is nehezeére esett elnyomnia nevetőkedvét.

- De még mennyire nevettek! Főként az ifjúság! Teljesen elvadultak ezek a fiatalok. Szeretnék egyszer erről a dologról beszélni a püspökkel. Azt mondják: errefelé jár mostanában. Igaz, az a hír is járja, hogy olyan tudós ember féle, hogy az egyszerű nép nem is érti a szavát.

Erre elnevette magát a püspök.

- Nem lehet ám mindig kedves dolgokat mondani az embereknek - szölt. Nem gondolkozott még el azon, jó ember, hogy nem cselekedhetünk mindig mindenkinek a kedvére? Sokszor el kell viselnünk olyan embereket is, akik esetleg kellemetlen dolgokat mondanak nekünk. Az igazságot például nem mindig kellemes meghallgatni. Ettől azonban szolgálhat az igazság még a javunkra. Az igazság mindenesetre az, hogy maga nem valami szorgalmas templomlátogató, s ha ezt a pap kellemesebb formában mondta volna meg magának, talán meg sem értette volna. Bizonyos vagyok benne, hogy a pap elleni fölháborodásának fő oka, hogy a lelkiismeretét találta el. De maga a papot ítéli meg önmaga helyett. A tanult emberek ezt úgy hívják, hogy...

- Mit bánom én, minek nevezik ezt a tanult emberek! De szeretnék a püspökkel beszélni. Az bizonyára nekem adna igazat.

- Kíváncsi vagyok, hogy mást mondana-e magának, mint amit én mondtam.

- Ismeri az úr a püspököt?

- Egy kicsit.

- Akkor megmondhatja neki, hogy küldjön ide külön papot. Olyat, mint a szomszéd gyülekezetieké. Az pap - így mondják. De kicsoda az úr? Az úr is pap talán?

- Én? - A püspök még mélyebben húzódtott a szánkóba, mintha szívészélhűdés érte

volna. - Én csak szegény bűnös ember vagyok. Olyan mély sóhaj szakadt föl a kebléből, hogy Ola Hanses, aki valami cífrát készült mondani, mélyen elhallgatott. A püspök köhögni kezdett. Ola megigazította rajta a lábsákokat. Ezt az idegent alighanem a papnének kell gondjaiba vennie. A papné ugyanis orvosnő volt, és a paplak szárnyának egyik szobájában gyengélkedőket helyezett el, amíg a másik szoba viszont a rendelője volt. A papné volt az egyetlen enyhítő körülmény Ola Hanses szemében, amikor az új papra gondolt. Igaz, hogy az hibátlan asszony volt, közvetlen, kedves, meleg mint a napsugár.

Mire a paplakhoz érték, a püspök elszunnyadt. Ola Hanses leemelte a nehéz táskát, és rámutatott a paplakhoz vezető faszorra. Pillanatra elgondolkozott, ne hajtson-e egészen odáig, de akkor esetleg abba a helyzetbe juthat, hogy üdvözölnie kell a papot. Aztán viszont meglátta a nehéz táskát. Beteg ember nem viheti azt olyan messzire. Tisztára könyörtelenség volna! Ola Hanses tehát fölvitte a táskát egészen a kapuig. A püspök meg a nyomában lépegetett.

- Mivel tartozom?

Ola Hansesnek volt ugyan nehézkes oldala - melyikünknek nincsen? - de hogy pénzt fogadjon el egy fuvarért, amely amúgy is útjába esett, az ellenkezett jogi fölfigásával. A püspök is megérezte, hogy nincs értelme a nyakasságnak. Kezét nyújtotta tehát.

- Köszönöm szépen a nagy szívességet - mondotta. Érdekes volt magával elbeszélgetni. Remélem jóindulatába fogadja a papot. Ha magának nincsen órá szűksége, talán neki van szűksége magára.

Ola Hanses valami különöset érzett a torkában, amikor tovább hajtott Sillre falu lámpái felé.

- Különös ember! - elmélkedett el magában - egészen olyan volt, mintha valami más világba tartoznék. Egyszerre olyan üresnek talála a szánkóját! Mint amikor a hold a felhők mögé bújjik, vagy kihuny valamelyik csillag.

A püspök a paplak előszobájában állt. Három sárgára festett ajtót talált maga előtt. Az egyik egyenesen szemben, a másik balra, a harmadik jobbra. Különös, hogy senki sem fogadja! Hol kopogtasson hát? Némelyik paplakon a konyha van jobbra. Igaz viszont, hogy a másikon meg balra lehet. Nem szeretné zavarba hozni a háznépet azzal, hogy a konyhába lép. Balra most férfihangot hallott. Tehát az nem a konyha. Benyitott. A konyha volt.

A régi jó idő volt ez. Melyre sokan úgy emlékeznek, mint a legkedvesebb időre. Az ifjúság arany tavasza. Az első otthon napsugaras évei. Mielőtt még a hajszás élet elnyitte volna az élet fonálát. Mielőtt még nagyok lettek a gyermekek és velük együtt a gondok is. Az az idő volt ez, amikor az első Kicsikét a tűzhely előtt a melegen naponként fürdetni kell. Amikor kis selyem-puha ruhácskát borítanak az illatos, gyöngye gyermektestre, amikor a tágra nyíló szempár úgy mosolyog, mint a tavasz első ibolyája, és egy kis szájacská az első gügyögést gyakorolja.

Minthogy a papné orvos, és beteghez kellett mennie, a pap maga veszi gondjába a kicsikét, és megfürdeti, bár szombat este van, és a prédikáció még nincsen egészen rendben. De hát ki hitte volna, hogy a püspök éppen most érkezik vizitációra?! A szomszéd gyülekezet van most soron!

Az egyetlen, aki nem jött zavarba, a kis Margitka volt. A pap térdén üldögélt. Egyetlen ránc nem volt jól táplált kis testén, és szavak nélkül is azt kiálltotta a püspök felé:

„Csukd be az ajtót, hideg huzatot érzek! Püspök! Csukd be az ajtót!”

- Kedves papom! Alighanem rossz állomáson szálltam le.

A lelkész hirtelen fölállt, karján a gyermekkel.

- Óh! Püspök úr! .... de kedves ...azaz .... de bolond ... nem-nem ... azaz ...

Kacagott a pap is, a püspök is.

- Kedves papom! Telefonálnom kellene!

- Sajnos, nincs telefonom!

- Tudom.

- A püspök úr eszerint már vizitált.

- Igen. Mindent tudok, papom!

- Hogy verekszem.

- Igen. Azt is, hogy „látható a templomban...”

- Akkor püspök úr Ola Hansesszel találkozott.

- Pontosan ez volt a fuvarosom neve. Pontosan így hívták. De mondja csak, papom...

- Hogy miképpen juthat püspök úr innen tovább? Nahát majd elrendezzük a dolgot! De tessék belépni. Ne álljon püspök úr ott a konyhaajtóban. Elnézést kérek, hogy a kis Margitkát előbb rendbe kell tennem. Feleségem beteghez ment, a szolgálónk pedig elkéredzkedett.

Amíg Alvhem lelkész ágyába fektette a Kicsikét, a püspök körülnézett. Leírhatatlan békeség nyugodott a kis paplakon. A kandallóban csukott rács mögött lobogott a tűz. Az egyik sarokban tompított fényű állólámpa rózsás fényt vetett a jégvirágos ablakra. A pap szobájában nyitott Biblia és posztilla. A falon egy hegedű függött. A püspök körüljárta a szobát. Itt egy képet, amott egy könyvet vizsgálgatott meg. Közben állandóan a zsebében kotorászott. Hol lehet az a finom virginia dohány? Ez az Alvhem vajon nemdohányzó? Mert hát vannak papok, akik nem dohányoznak. A választ a hegedű adta meg. Papok, akik dohányoznak, nem hegedűlnek! És fordítva is áll.

Alvhem hallotta a sóhajt, és meg is értette. Margitka az ágyban fektült, cumisüveg a szájában. Azt szopogatta. Időnként fölneezett a hosszú bácsira, aki a szobában körbenjárt. Az üveget kiejtette a szájából, és fölsírt. Azonnal mellette termett az apja, és megint szájába dugta az üveget. Alvhelm és a püspök a menetrendet tanulmányozta. Valóban van egy későbbi vonat is. Telefon is van nem messze. De akkor a püspök úrnak kell olyan szívesnek lennie és vigyázniá addig a kis Margitkára, amíg Alvhelm elszalad telefonálni, és amíg fuvarat kerít.

- A legnagyobb baj azonban az...

Alvhelm félbeszakította:

- Értem, püspök úr! Elhagyta a dohányját.

A püspök nevetett:

- Kedves papom! Ez sorrendben csak a második hiba. A legnagyobb baj az, hogy megígértem a feleségemnek, hogy mielőtt megérkezem, azonnal telefonálok.

Alvhelm már az ajtóból válaszolt:

- Legyen nyugodt, püspök úr, mindkettőt elintézem!

Ola Hanses nagyon meglepődött, amikor Alvhelm lelkész beállított hozzá, és fontos ügyben fuvarat rendelt az utolsó észak felé induló esti vonathoz. Néhány órával ezelőtt bizonytalanságosabban kidobta volna a lelkészt. Azonban történt vele valami, amikor magáramaradt szánkójában a paplak előtt. A pap ellen érzett ellenszenvét mintha

elfújták volna. S mindez annak a különös embernek az érdeme. Úgy érezte, mintha ennek az idegennek a belsejéből valami egyenesen átjárta volna őt, amint a meleg átjárja a követ, vagy a napsugár megolvasztja a jégcsapot. Az a szó, amit az az ember magáról mondott, hogy ő „szegény bűnös ember”, olyan különös volt! Ezt a szót Ola Hanses eddig sohasem értette meg igazán. Mindig lázongott benne valami, amikor ezt a tempломí imádságban mondták. De amikor egy ilyen finom úr, amilyen nyilván ez az idegen is volt, ezt mondta, akkor Ola Hanses hirtelen úgy érezte, hogy valakinek ott kellett lennie a társaságukban, valakinek, aki előtt még ez a finom úr is egészen kicsinynek érezte magát. Olyan érzékeny törekenység volt abban az emberben. Olyan volt, mint a láng, amely a sötétben és a dühöngő viharban lobog, s olyan szépen fénylik, hogy az ember valósággal retteg, hogy el ne aludjék. Az ember szeretne segíteni a lángnak, hogy világhatáson és melegíthessen. Védelmezően oda szeretné tartani a kezét.

Ilyen érzelmekkel hajtott akkor haza Ola Hanses. Hirtelenében sok mindent más-képpen látott. Rágondolt a papra és konfirmandus gyerekeire. Gondolt a házi áhítat ifjúságára. Az emberekre, akikkel a pap szemtől szemben akart beszélni, nem pedig csak telefonon át. Háttha jó volt annak a papnak a szándéka! Néha az embernek kissé keménynek is kell lennie, még ha tele van is a szíve jóssággal. Ezt jól tudja Ola Hanses maga is. S végül is: akármilyen volt is Alvhelm lelkész, az tagadhatatlan, hogy valóban férfi.

Így történt, hogy Alvhelmet sokkal szívesebben fogadták, mint azt maga is remélni merte. Határozott ígéretet is kapott a fuvarról illetőleg. De hogy kinek kell a fuvar, azt nem mondta meg. Ola sem kérdezte. Kis rártartiság azért nem árt!

*

Sok embert ért meglepetés ezen a csöndes ádventi estén. Mindenekelőtt a vizitációit váró gyülekezet paplakának a népét. Kárba vezett a sok finom étel! A püspöknét, aki megbánta, hogy nem kísérte el az urát. Alvhelm lelkész feleségét, aki beteglátogatásról hazaérkezve, Margitka mellett egy püspököt talált, kezében a cumisüveggel. Magát a püspököt is, amikor Alvhelm a kávézás idejére visszaérkezett az üzletből hozott „tekintélyes csomag” dohánnyal.

De talán Ola Hanses meglepetése volt a legnagyobb, amikor az „idegen” jól bebugyélálva a szánkón ült, és Alvhelm lelkész így szólt:

- Jól vigyázzon ám a püspökünkre, Ola!

Ola Hanses jó ideig hallgatott.

A havazás megszűnt, ragyogtak a csillagok. Az egyik csillag fényesebben tündökölt a többinél. Mosolygott az a csillag. Mint valami kis angyal.

(Svédből fordította: Ordass Lajos)

A hit egyedül Istent illetheti. Ezzel fogjuk fel Isten dolgait. Ebből születik azután a cselekedet, mellyel felebarátainknak szolgálunk.

A hit befelé és felfelé Istenre méz, a cselekedet pedig kifelé és lefelé a felebarátra.

Luther Márton

Botta István

Halál és feltámadás*

„A bűn zsoldja a halál; az Isten kegyelmi ajándéka pedig az örök élet a mi Urunk Jézus Krisztusban.”

Róma 6,23

A halál Isten ítélete a bűnös ember fölött.

Minden embernek meg kell halnia. A halált sem végleg feltartóztatni, sem elhárítani nem lehet. Bekövetkezését lehet siettetni és felidézni, de végleges elhárítására hiába fog össze a tudomány. A régiek „mors imperator”-nak, halál-királynak nevezték. Valóban teljes hatalommal uralkodik az emberek fölött. *Ádám bűnesete óta a bűnnel együtt öröklődik tovább Ádám minden utódára.* (Róma 5,12) A halál félelmétől igyekeztek megszabadulni az emberek. Megkísérelték elviselhetővé tenni gondolatát azáltal, hogy „általános erejű természeti törvénynek” mondták, melybe bele kell nyugodni. Azonban a halál gondolatába mégsem tudott belenyugodni az ember. Megkísérelték „megváltó halálnak” mutatni, mely az embert földi élete nyomorúságaitól és szenvedéseitől megszabadítja. Ez a buddhista megváltáshit. A szenvedéstől való megváltás a halál által. Azonban a halált az ember soha nem tudta megváltót megillető örömmel fogadni. Az ember haláltól való félelme okát a kinyilatkoztatás fedi fel: „A bűn zsoldja a halál.” *A halál a bűn miatt van, és a bűn teszi félelmissé.* A haláltól való szabadulás útja tehát a bűntől való szabadulás útja. A haláltól éppenúgy Krisztus szabadított meg minket, mint a bűntől. A haláltól való végső megszabadulásunk ugyanúgy az ítéletben lesz nyilvánvalóvá, mint a bűntől való megszabadulásunk. De a halál a hívő számára már itt a földön elveszítette „fullánkját”. (1Kor 15,54-57) *A hívő nem fél a haláltól, mert őt a halál meg nem ölheti, csupán elaltathatja a feltámadásig és örök életig.* (1Thess 4,13-18)

A keresztyén reménység alapja Krisztus feltámadása.

Jézus Krisztus feltámadása a kezesége annak, hogy Jézus Krisztus a halálnál is nagyobb Úr, mert legyőzte a halált. „Elnyeletett a halál diadalra”. Jézus Krisztus győzelmet aratott. Nála vannak a pokolnak és halálnak kulcsai. (Jel 1,17-18) És ez a győzedelmes Jézus Krisztus a hit által a keresztyén embernek ura. Amikor a hit Krisztus győzelmére és a bűnök bocsánatára tekint, megszületik benne a reménység. *A keresztyén reménység Krisztus győzelmén alapul, és az eljövendő Jézus Krisztusra mutat.* A reménység mindig a jövőre utal. Nem az reménykedik, aki célhoz ért, hanem aki úton van. A keresztyén ember pedig a Szentírás tanítása szerint úton levő vándor. (Zsid 13,14) Útja a keresztséggel kezdődött, és az örök életben ér céljához. Nem a halál a vég. A haláltól nem mentes a keresztyén ember sem, mert Ádámtól ő is örökölte a halált. De a halál nem végleges állapot. A keresztyén ember nemcsak Ádám örököse, hanem Krisztusé is. (Róma 5,12-21) És a Krisztustól kapott öröksége a feltámadás és örök élet. Ezért van meg a hívőnek az a bizonyos reménysége, hogy amint Krisztus feltámadott a halálból az örök életre, ugyanúgy övét is feltámasztja eljövetelekor az utolsó napon.

* Részlet Botta István Keresztyén hit és élet c. hittankönyvéből, Bp., 1949

Ez a reménység pedig nem csal meg, mert Isten ígéretére és Krisztus feltámadására támaszkodik. S ez minden emberi okosságnál szilárdabb alapja hitünknek.

Hisszük testünk feltámadását.

Feltámadáshitünk csodálatos összefoglalása Pál apostol 1. Korinthusi levele 15. fejezete. Az írás szerint minden ember feltámad, közvetlen Krisztus ítélletartása előtt. *A feltámadás tehát egyetemes, minden emberre kiterjed.* A Szentírás tanítása szerint hisszük azt is, hogy *testben támadunk fel.* A test a Szenírásban az egész embert jelenti. A „test”-re két szó van a Szentírásban. Az egyik jelenti a teljes embert, testestül-jelkestül. A másik csak önmagában jelöli a bűnös testet, mely a lélek ellen hadakozik. Így is mondhatnánk: az egyik a teljes embert jelöli, a másik a bűn fészket mutatja. Amikor az írás a test feltámadásáról beszél, az egész ember feltámadásáról szól. Vagyis ezzel azt jelöli, hogy mi támadunk fel, és nem lép helyünkre senki más. Nem valami árnyék-lélek vagy árnyék-élet folytatódik tovább, hanem az egész ember támad fel örök életre vagy örök halálra. A feltámadt test azonban mégsem ugyanolyan, mint a földi testünk volt. Feltámadásunk nem egyszerűen folytatása a földi életnek. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy *a feltámadásban ugyanazok leszünk, de nem leszünk ugyanolyanok.* Hogy mi történik velünk, azt Pál apostol úgy mondja: „Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban.” Ezt az új, romolhatatlanságba öltözött testet „lelki test”-nek nevezi. *Romolhatatlan, lelki testben támadunk fel.*

A feltámadottak sorsa az ítéletben dől el, hogy örök életre vagy örök kárhozatra támadtak-e fel.

Mi van halottainkkal, és *mi történik velünk a halál és feltámadás közötti időben?* Erre csak annyit tudunk mondani, hogy ez az állapotunk az alváshoz hasonlít. Az apostolok is, de maga Jézus is az alváshoz hasonlítják ezt az állapotot. (Máté 9,24, János 11,11) Halálunkban ugyanúgy, mint az alvásnál megszűnik számunkra az idő. Amint az elalvás és a felébredés között, ugyanúgy a halál és feltámadás között is egyetlen pillanatnak tűnik ébredéskor az átaludt idő. „Amikor Ádám feltámad, úgy tűnik fel számára a világ kezdetétől eltelt idő, mint egy órácska alvás.” (Luther.) Azonban az alvásnak ebben az állapotában is a hívők Isten kezében és Krisztussal együtt vannak. (Fil 1,23) A halál sem szünteti meg a hívőnek Istennel és Krisztussal való személyes életközösségét.

Vigyázzunk..., nehogy akkor legyünk szelídek, mikor Isten dicsőségéről és parancslatáról van szó. A bűnt csendes hallgatással eltűrni - bűn. A magam dicsőségét és kárát nem bánom. De Isten dicsőségét, parancsolatát s a felebarát javát meg kell védeni. A felsőbbségnek fegyverrel, a keresztyénnek az ige fedésével. De szánakozó szelídséggel.

Luther Márton

Id. Kendeh György

Az egyház feladata*

Szabadegyetemi előadássorozatunk ma esti előadásának tárgya: „AZ EGYHÁZ FELADATA”. Ennek kitűzését és nyilvánosság előtt való tárgyalását is gyakorlati okok tették szükségessé. Az ugyanis a sajnálatos tapasztalat, hogy abban a nagy átalakulásban, amely egyéni, nemzeti, társadalmi, politikai és gazdasági életünkben végbemegy, igen sokszor olyan beállításban jelenik meg az egyház, amelyre valójában nem szolgált rá, de amely sem lényegének, sem az igazság legegységesebb követelményeinek nem felel meg. Ez a megítélés történhet rosszindulatból, tanúskodhat hálátlanságról, lehet tendenciózus, - meggyőződéses szerint azonban legtöbb esetben szegyenletes felületességéről vagy nem egyszer éppenséggel tudatlanságról tanúskodik. S mivel az egyháznak ez a hamis megítélése nemcsak a velünk szemben állók táborában vagy a közönyösök soraiban tapasztalható, hanem saját híveinek körében is lépten-nyomon jelentkezik, szabad remélnem, hogy az egyház feladatáról szóló szerény fejtegetéseimet figyelmükkel megajándékozzák.

Az eddig elhangzott előadások során is már nyilvánvalóvá lett az egyházzal kapcsolatos sok olyan téves nézet és helyt nem álló általános felfogás, ami azután éppen manapság sok félreértésnek, féltékenységnek, igaztalan megítélésnek lett oka és magyarázata. Ennek szem előtt tartása felment engem az alól a kötelesség alól, hogy öszszegezve a már elhangzott előadásokat azokkal kapcsolatot keressék mai tárgyunk számára.

Tüstént kiindulhatunk tehát abból a helyzetből, amely tulajdonképpen az egyház feladatáról való elmélkedést szükségessé tette. A valóság pedig az, hogy az egyházzal szemben a legkülönbözőbb oldalról olyan igények támadtak és hangoztak ismételtelen is el, amelyeket soha nem elégítheti ki, már csak azért sem, mert hatalma és módja sincs hozzá, de legfőképpen azért nem, mert azok nem tartoznak hivatásának körébe.

Korunk szociális beállítottságánál fogva az egyházzal szemben támadt igények egyik nagy csoportja *szociális természetű*. Ezt az igényt alátámasztani látszik az a nagy nyomor és ínség, amely a hosszú háborúk természetes velejárója, valamint azok a gazdasági és társadalmi természetű kérdések, melyek többek között a tőke és munka eltérte kerülésével állanak kapcsolatban. Igen színes és megdöbbentő képet lehetne rajzolni csak a közel múlt hónapok tapasztalatai alapján annak szemléltetésére, hogy még híveink jó része is az egyház *kizárólagos* feladatát és munkáját látja abban, hogy alamizsnát osztogasson, lakást keressen, állást közvetítsen, étkeztessen, üdültesen, segínyt nyújtson, pótolja mindazon vesztségeket és károkat, amit az egyéni és családi életben a rajtunk átvonult világégés ránk zúdított. És ennél a jelenségnél még távolabbi múltba is visszanyúlhatunk, hiszen Schleiermacher volt az a teológus, aki a tiszta újszövetségi, reformátori egyházfogalommal szemben az egyház szociális karakterét proklamálta.

* Felolvasás a budapest-kelenföldi Luther Szövetség szabadegyetemi előadássorozatában, 1946. nov. 29-én.

+ Id. Kendeh György testvérünk 1912. január 22-én született Késmárkon. Születésének 90. évfordulójáról ezzel az írással emlékezünk meg. (A szerkesztő)

Ez a kizárólagos nézőpont az egyházat jótékonykodó egyesületté, Krisztus szerzette alapítványi társasággá, emberi szövetkezetté degradálja. Ennek a megítélésnek azután csak természetes megnyilatkozása az a magatartás, amely az egyházhoz való tartozandóságot aszerint nézi és értékeli, hogy az egyház meg tudja-e adni híveinek, tagjainak, az embernek azt a támogatást, amire szociális ínségében szüksége van. Az ilyen haszonleső lelkek felé nem lehet elég határozottan és világosan elkiáltani: nem ez az egyház feladata!

Másik csoportba tartoznak azok az igények és kívánságok, amelyek a múlttal kapcsolatosak, és igen sokszor tradícióra hivatkoznak. Ezek az egyházat általános *humanista nézőpontból* tekintik, s megállapítják, hogy kultúrát formált, a művelődést terjesztette, oktatott, nevelt, s vívott ki ezáltal befolyásos helyet az egyetemes emberiség és a nemzet életében. Kétségtelen, hogy az egyház szolgálatának ez a vetülete nem egyszer történelmi szerep vállalását jelentette, amit ma világosan látni és hangsúlyozni nem szerénytelenség, és nem is időszerűtlen. Az egyház azonban nem egy a kulturális és társadalmi alakulatok között, amelyeknek feltételei a földi élet és a szellemi-technikai kultúra által teremtett körülményekben van adva, hanem valami e g é s z e n m á s ! Éppen ezért el kell utasítani minden olyan nézőpontot, amely az egyház létjogát és feladatát kulturális jelentőségében látja, s ezzel az egyházat szekularizálja, vagyis kiszolgáltatja azoknak a szempontoknak, amelyeket a nem-egyház, a világ vet fel. És meg kell tennünk ezt annál is inkább, mert ezek az igények és szempontok az egyházat a különböző kulturális és társadalmi közösségeknek versenytársává teszik, amelyek azután vagy megsemmisítendő ellenfelet látnak benne, vagy megkísérlik arra kényszeríteni, hogy saját kulturális, társadalmi és politikai célkitűzéseiknek készsége eszközévé váljék. Az egyházzal szemben emelt reakciós vádak innen veszik eredetüket, és nyerik magyarázatukat. Az ilyen lelkek felé sem lehet elég határozottan és világosan elkiáltani: nem ez az egyház feladata!

Talán nem szükséges a jelenségeknek ezt a területét tovább boncolgatnunk. Az eddig felvázoltakból is könnyen megállapítható, hogy az egyház feladata és munkássága tekintetében jelentkező, s a történelem tanúsága szerint ismételtlen visszatérő különböző igények gazdasági, szociális, társadalmi, kulturális, világnézeti vagy politikai okokból és meggondolásokból erednek, tehát olyan *kívül álló szempontokból*, amelyek legtöbb esetben, sőt minden esetben ellenkeznek az egyház lényegével. És a jelenünknek éppen az a nagy veszedelme, hogy az egyházzal kapcsolatos mindennemű kérdés megítélésénél egészen idegen, külsőséges szempontok a döntők, holott egyedül és kizárólag az egyház lényege lehet a kiindulópont, de az alkalmazandó mérték is. Ezért lett az egyház kérdése ma égető, modern kérdés, s ebben a legjobban támadott terület az egyház feladatának mibenléte.

A rám háruló kötelesség most éppen az, hogy ebben a sokat vitatott kérdésben nyújtsak segítséget hallgatóságunknak a tisztánlátáshoz és a valóság helyes felismeréséhez. Ehhez kiindulópontul az *egyház mibenléte* szolgál.

Az a figyelem, amellyel szabadegyetemi előadásainkat követték, szükségtelenné teszi, hogy az egyház lényege tekintetében részletesebb ismétlésbe bocsátkozzam. Bizonyára elevenen él a most itt jelenlevő hallgatóságunk emlékezetében az egyház újszövetségi elemeinek az a rajza, amelyet igen szemléltető módon főtitisztelendő püspök urunk /D. Ordass Lajos/ állított elénk. Az előadások során azóta is visszatérő igazságként hangzott fel az az alapvető tanítás, hogy az egyház *Jézus alapítása és a Krisztus teste*.

Ezekből a megállapításokból itt most a hangsúlyt éppen arra kell helyeznünk, hogy a lutheri keresztyénség számára az egyház sajátosan *vallásos fogalom*, helyesebben: *vallásos valóság*, amelynél két dolognak van központi jelentősége: az igének és a hitnek. Ez pedig kifejezetten arra utal, hogy „minden, ami vallásos szempontból érték, pozitívum, ami tehát az *ember üdvösségét* szolgálja, az kizárólag Istennek a munkája. Tehát az egyház is.” Isten munkásságának eszköze pedig az ige és az igen keresztül munkálkodó Szentlélek. Éppen ezért az egyház léte, az egyház lényege, az egyház fennmaradása és feladata is egyedül és kizárólag Isten igéjéhez van kötve. „Az egyház tehát elsősorban az Isten kinyilatkoztatásához tartozik. Nem emberi társulás, ezért nem is emberi feltételekből magyarázható vagy levezethető szociológiai alakulat”. Ott van és addig terjed az egyház, ahol és ameddig terjed az ige! És kérdésünk szempontjából nem egészen közömbös az a megfigyelés sem, amely szerint Luthernél a Jézus Krisztus egyházának megtestített képe soha és sehol nem jelentkezik úgy, mint a logikának vagy az értelemnek a szüleménye, hanem egyes-egyedül Isten igéje az az alap, amelyen felépül.

Ebből az alapvető tényből következik az a másik, ugyancsak szem előtt tartandó lényeges megállapítás, hogy az egyház mindig a *hitnek a tárgya, s mint ilyen láthatatlan*. Ez a láthatatlanság, helyesebben: *elrejtettség* a lutheri keresztyénség számára sajátosan vallási, teológiai, nem pedig lokális, fizikai értelemben áll. Nyomatékosan kívánom hangsúlyozni, hogy ennek a megállapításnak semmiképpen sem az az értelme, hogy az egyház nem ennek a világnak a része, hanem csak valami magasabb, szellemi világé, mely tekintetünk, tapasztalásunk számára hozzáférhetetlen. Ezzel kapcsolatban csak utalással élek egy, már itt elhangzott előadásra, amely az egyház lényegének és empirikus formájának egymáshoz való viszonyát világította meg. Summája pedig ez: láthatatlan, elrejtett az egyház azért, mert Isten kijelentésének a része. De mert Isten kijelentése ebben a világban történik, s nem elvont eszmék magas régiójában, az egyház is ebben a világban van. Ebben a világban, de *nem ebből* a világból!

Így lesz az egyház éltető, fenntartó, *konstitutív eleme* az Ige, - vagy alkatelemeire bontva: az ige és a szentségek! Ez az egyház legfőbb kincse(!), amelyből minden ereje származik, és lényegének megfelelő életmegnyilvánulásai fakadnak. Ezért az egyháznak nincs is más feladata, mint az igének tiszta és hamisítatlan hirdetése, a szentségeknek pedig az Úr Jézus rendelése szerint való kiszolgáltatása. Ezzel az ágostai hitvallásnak az egyházzal szóló örök érvényű igazságához jutottunk el.

Az egyház feladata ezek szerint ma sem, közöttünk sem más, mint Isten igéjének tiszta és hamisítatlan hirdetése, és a szentségeknek az Úr Jézus rendelése szerint való kiszolgáltatása. Az ellene felvethető kérdés csak az, s ez nem is hallgatható el: valójában ma is, közöttünk is ez az egyház elsőrendű feladata?... Nem valami megengedhetetlen maradiság, értelmetlen szemhunyas tükröződik ebben?... Ne térjünk ki e kérdés elől!

Ezt az ellenvetést az a meggondolás váltja ki, hogy a ma élő emberek egészen más körülmények között élnek, mint a hitvalló protestáns ősök. Kétségtelen tény, hogy azóta nagyot változott a körülöttünk élő világ. Más célok, más eszmék mozgatják a lelkeket. Az ismeret és tudás világában mérföldes léptekkel haladt az emberiség, változott az ízlés, a közszellem, az érték: új hatalmasságok támadtak, és tűntek el, nemzettek születtek, országhatárok változtak, és mégis: mindezek mellett, sőt ezeknek ellenére is marad változatlan a tétel: evangélikus egyházunk feladata a jelenvaló világunkban sem lehet más, mint az, ami a múltban volt: hirdetni a Jézus Krisztusról szóló evangéliumot,

az örök igét, és pedig tisztán és igazán a teljes kijelentést. Tehát a törvényt is és az evangéliumot is, Isten követeléseit is és Isten ígéreteit is, Isten ítéletét éppen úgy, mint Isten kegyelmét, a bűn vétkes tartozását csakúgy, mint a bűnök bocsánatát. Az evangélikus igehirdetésnek ezt a kétoldalúságát soha nem lehet eléggé hangsúlyozni. Igaz, hogy a bűnről szóló prédikáció sohasem volt a fülnek kedves és az embernek szájaíze szerint való. És egészen bizonyos - hiszen hány tapasztalat szól már eddig is mellette -, hogy az örök ember ma, a demokrácia világában sem minősíti modernnek és korszerűnek a bűnbánatra és megtérésre unszoló felhívást. De nem is az a fontos, hogy miként vélekedik az Isten kijelentéséről az ember és a világ, hanem az a döntő, hogy az ige mindig életszerűen és a valóságnak megfelelően szólítja meg és nevezi nevén az embert. Az ige mindig arról tanúskodik, hogy Isten miképpen látja a helyzetet. És ebben van a magyarázata annak, hogy miért nem ismerhet el az egyház minden szociális ínség és külső változás ellenére sem más feladatot az Isten igéjének tisztán és igazán való hirdetésén és a szentségek kiszolgáltatásán kívül.

Az elhangzott ellenvetés cáfolata és felelete két mondatba összegezhető. Az egyház nem változtathat a maga lényegéből folyó feladatán semmiféle külső igény hatása alatt először is azért, mert minden változás, fejlődés, kultúra, művelődés mellett, sőt annak ellenére is, az ember marad az, aki volt. Gazdagodhatott ismeretben, szociális berendezkedésekben, uralmát jobban kiterjeszthette a teremtett világ felett, mint bármelyik megelőző évszázad embere, megmérheti a tenger mélységét, napfényre hozhatja a föld kincseit, szárnyra kelhet, feltárhatja a teremtő Isten rejtett gazdagságát, beszélhet látható és láthatatlan világról, atomenergiáról, alkothat is sok csodálatra méltót, - a lényege szerint azonban maradt az, aki volt: Istentől elpártolt, Isten haragja alatt álló bűnös ember.

De nem változtathat az egyház a maga lényegéből folyó feladatán semmiféle külső igény hatása alatt másodszor azért sem, mert a művelt, kulturált, ma meghasonlásban vergődő ember számára a segítségét, a megtartatást, az életet, a békességet nem valami hétepcsétes világnézet hozza és biztosítja, hanem egyedül és kizárólag az Isten kegyelme! Éppen ezért nincs és nem lehet ma sem más szolgálatunk, mint ezt a mai embert Krisztushoz vezetni, Krisztus által Istenhez, az Atyához, akinél az ő számára is eltétetett az örök élet koronája. Addig, amíg Krisztus egyháza és az evangélium népe vagyunk, addig nem tehetünk mást, mint hogy hirdetjük az evangéliumot, tanítjuk művelteknek és műveletleneknek, kicsinyeknek és nagyoknak, vezetőeknek és vezetetteknek, testi és szellemi dolgozóknak, fehéreknek és sárgáknak, zsidóknak meg pogányoknak, minden vergődő embernek a keresztről szóló beszédet, amely Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére. Az egyház ezzel a szolgálattal tartozik Istennek, és tartozik az embereknek.

Ezek után megismétlem újból a feltett kérdést, a megszólaltatott ellenvetést: valóban ma is, közöttünk is az igehirdetés szolgálata az egyház elsőrendű feladata?... Nem valami megengedhetetlen maradiság, értelmetlen szemhunyas tükröződik ebben?... Én úgy hiszem, hogy az a szükség és nyomorúság, valamint a bűnnek, a sátánnak az a döbbenetes hatalma és pusztítása, amelynek elszenvédhetetlen nyomait látjuk magunk között, és szenvedjük saját magunkon, csak még inkább aláhúzza és nyomatékosan hangsúlyozza: valóban helyesen láttak, szóltak és cselekedtek azok, akik az egyház feladatát az Isten kijelentésének hirdetésében ismerték fel. Mert még ennek a mai világnak sem elsősorban leszerelésre, jobb törvényekre, méltányos rendeletekre, új tár-

sadalmi átrendeződésre van szüksége, hanem mindenekelőtt Isten fiaira, akiknek köztünk való megjelenését sóvárogva várja az egész teremtet világ. Ezt munkálja Isten az egyházzal az ige által. Tisztán és igazán hirdetett ige kell, hogy megszülethessen az új ember! -

Az egyház feladatának ilyen tisztázása és felismerése mellett éppen annak az alapvető igazságnak szem előtt tartásával, hogy az egyház a maga láthatatlansága, elrejtettsége ellenére sem elvont eszmék magas régiójában él, hanem e világban van, - kerül megvilágításba a korszerűségből eredő minden kérdés. Tehát az, hogy mi ma élő emberek vagyunk.

Ez az a pont és hely, ahol meg kell emlékeznünk mindenekelőtt arról a tényről, hogy korunk különösképpen is szociális beállítottságú kor. Kétségtelen, hogy a mai világnak szociális ellentéteiből az igehirdetés számára súlyos nehézségek adódnak. Igaz az is, hogy nagyvárosokban csakúgy, mint egyszerű falvakban hiányzanak az evangélium olyan hirdetői, akik félelem nélkül, ha kell, hát háztetőkről is prédikálják munkásoknak és munkaadóknak, a bűnös embernek Isten örök igazságait! Az ínség és nyomorúság felismerése és testvéri megosztása mellett az egyház feladata mégiscsak az, hogy minden körülmények között betöltse fenti hivatását. Isten ígéje nem tér vissza üresen. Ugyanakkor semmiképpen sem helytálló az a közkeletű vélekedés és reménykedés, mely szerint, ha mindazok, akik a szociális bajokat intézik, hívők lennének, egyszerűen megoldódnék minden ínséges állapot. És ez helytelen azért, mert még ez esetben is fennállanának azok a technikai nehézségek, amelyekkel a szociális kérdés szüntelenül vívódik ebben a világban. Az egyház pedig annak is teljes tudatában kell legyen, hogy mint egyháznak a tisztára technikai kérdésekbe nincs hatalma beleszólnia. Tudom, hogy ez olyn területet érint, amely egyébként is megoldhatatlannak látszik, hiszen senki sem képes megállapítani azt a határt, amelyen túl kezdődnek a technikai kérdések, s amelyen innen végződnek a etikai kérdések. De ez a szétválasztás nem is szükséges. Jézus a hitet nem választotta el a szeretettől, Isten országa mellett nem szolt külön egy szociális paradicsomról. Jézus sehol és soha nem adott külön szociális programot. Luther számára is a hit az a valami, amely sohasem kérdi, hogy kell-e jót cselekedni, hanem mielőtt kérdezné, már meg is cselekedte. Más szóval: az egyház igeszolgáltatásban benne rejlik a szeretet szolgáltatára való elkötelezés. Az egész Szentírás egybehangzó tanítása szerint az evagélium olyan örömmüzenet, Istennek az a hatalma, amely a bűnös embert minden életmegnyilvánulásában újjáteremti. Vagyis az egyháznak a szociális területen jelentkező igényekkel szemben is elsősorban igeszolgálata van.

És ez szabja meg az egyháznak a különböző emberi közösségekkel, a társadalommal és az állammal szemben való feladatát is. Hogy itt pillanatnyilag milyen nehézségek és mekkora feladatok tornyosulnak, azt a nyitott szemmel járók bizonytalán sejtik. Nehéz is volna azt egy-két vonással felvázolni. Azonban kétségtelen, az egyház számára itt elengedhetetlen annak világos és következetes szem előtt tartása, hogy egyetlen párttal és egyetlen társadalmi osztállyal nem azonosíthatja magát, annak pedig még csak a látszatát is kerülnie kell, hogy önmaga váljék politikai frakcióvá vagy társadalmi osztállyá. Mennél inkább sikerül függetlenítenie magát az ilyen kísértésektől, annál hathatósabban tudja valamennyi pártnak és valamennyi osztálynak hirdetni Isten örök, változhatatlan akaratát, és szolgálnia annak megvalósítását.

A régi egyházi atyák az egyháznak ennél a viszonyánál szoltak Isten törvényének politikai használatáról. Messze vezetne ennek részletezése. Csak utalok a múlt péntek-

ken e helyről elhangzott előadás idevonatkozó fejtegetéseire. Ebben az összefüggésben annyit mégis meg kell említenem, hogy ez az egyházra azt a köteleességet rója, hogy mint élő lelkiismeret, nyitott szemmel őrködjék áfelett, hogy a lelkiismeret szabadságát soha semmi ne korlátozza vagy befolyásolja. Nem véletlen, hogy Luther a wormszi birodalmi gyűlésen éppen az Isten ígéréből táplálkozó élő lelkiismeretet hivatkozva mondott ellent az akkori világ rettegett hatalmának, a császárnak. Jaj annak a népknek és országnak, amelyben elnémul a lelkiismeret szava. Jaj azért, mert ott nem végezheti el életet mentő, életet megtartó, üdvözítő szolgálatát Isten evangéliuma. -

Mondanivalóm végére értem. Nem azért, mintha kimerítettem volna azt a hatalmas tárgykört, amit éppen manapság az egyház feladata jelent. De félek, hogy már így is túlléptem azt a határt, amit Luther Szövetségünk a szabadegyetemi előadások célkitűzésében maga előtt látott. Igénytelen fejtegetéseimből bizonyonnyal megállapítható, hogy az a feladat, amelynek szolgálatában az egyház e világban jár és munkálkodik, nem könnyű, még kevésbé nélkülözhető.

S ez azért van így, mert az egyház mindig idegen és jövevény ebben a világban, s ezért a világ részéről szüntelen meg nem értést, üldöztetést, megvettetést, gyalázatot kell szenvednie. Ezért lesz az egyház földi életében mindig *harcoló egyház*, és lesz egyúttal *szervedő egyház* is. És az is bizonyos, hogy ennek a küldetésnek, feladatnak a betöltése mindig akkor lesz a legnehezebb, amikor „a világ szinte kihívóan követeli, hogy az egyház igazolja magát, bizonyítsa be létjogosultságát azzal, hogy aláveti magát azoknak a szempontoknak, követeléseknek, amelyeket külső tényezők szabnak meg számára. Az egyház válasza a világ kihívására csak egy lehet: megőrzi a maga tisztaságát, nem engedi magát világgá tenni, s ezért, ha kell, készséggel vállalja a szenvedést is, az üldöztetést is”, ha nem akar Isten hűtlen sáfára lenni ezen a földön.

Krisztus egyházát „korszellem és tömeghangulat sohasem irányíthatja. Az egyház téren és időn, személyeken és intézményeken felül álló valóság. Isten dolga. Mi hiszszük, hogy Krisztus anyaszentegyháza örökké megmarad. De a diadal, a végső győzelem, nem az egyház földi életének osztályrésze. Itt meg kell maradnia küzdő és szenvedő egyháznak, mert ez a jelen annak, hogy még él, és nem alkudott meg, nem lett maga is világgá. A diadalmas egyház az egyház földi életének a végét jelenti. Ez a mi reménységünk.” Addig pedig áll változatlanul a feladat, az egyetlen, nélkülözhetetlen, legszükségesebb feladat: tisztán és igazán hirdetni Isten üdvözítő evangéliumát alkalmas és alkalmatlan időben, és Jézus Krisztus rendelése szerint szolgálatni ki az új élet drága eszközeit, a szentségeket, hogy minden ember, a mai ember is, a holnap emberre is, elnyerje az üdvösség koronáját, az örök életet. -

Az a megtérés, mikor hiszem Isten ígését, amely vádol, hogy Isten előtt elkárhozott bűnös vagyok. Mikor szívem mélyéig megdöbbenek, hogy Istennel szemben mindenben engedetlen voltam, parancslataival igazában sohasem törődtem, meg pedig legkevésbé tartottam azokat. És mégsem esem kétségbe, hanem Krisztusra hagyatkozom. Kegyelmet, segedelmet Nála keresek s találok is, - tudom bizonyosan. Mert Ő az Isten Báránya, ki azért jött, hogy hordozza a világ minden bűnét, s halálával megfizessen azért.

Luther Márton

Ittész János

„Jézus, áldd meg népedet!”*

Mit jelent nekem a reformáció?

Ünnepelő Gyülekezet! Tisztelt Vendégeink! Szeretett Testvéreim!

Amikor megkaptam a megtisztelő megbízatást, hogy az országos reformációi ünnepélyen szolgáljak, az első pillanattól kezdve bizonyos és egyértelmű volt a számomra, hogy itt csak egészen személyesen szabad megszólalnom. Egyrészt azért, mert hasonló ünnepeinken tudós teológus professzorok, jelesebbnél jelesebb egyházi személyiségek tartottak már elvi mélységű előadásokat az elmúlt években, évtizedekben. Másrészt pedig azért is, mert az új évezred kezdetén is érvényes közös felismerésünk, hogy a Jézus Krisztus szeretete által megragadott szívű emberek nem lebegnek ég és föld között, hanem földön járó hús-vér emberek, bűneikkel viaskodók és Jézus Urunk irgalmas szeretetéből személyes bűnbocsánatban részesülők, akiknek szent lehetősége és kötelessége, hogy számot adjanak a bennük élő reménységről. És egyébként is a mögöttünk hagyott rettenetes és dicsőséges 20. század után az egymás kezét egyre inkább megfogó közösségek a nagy keresztyén családon belül ebben lehetnének még inkább egyek - így lehetnek egyek. Ezért kérem, ne vegyék túl nagy merészségnek, ha én ma arról szólok, mit jelent nekem a reformáció.

Előljáróban azonban még valami mást is el kell mondanom. Bár ez az első és alapvető felismerés egy pillanat műveként megszületett bennem, de az sokáig kétséges volt számomra, hogy ma, az ünnepi órán hogyan valósulhat meg ez a terem. Míg aztán nyolc nappal ezelőtt választ kaptam erre a kérdésre. Amikor október 23-án hazánk és szerte a világban élő magyarok az '56-os forradalomra emlékeztek - örömteli mámorára és véres gyászára -, Magyarországi Evangélikus Egyházunknak egy kicsiny közössége egy esztendővel ezelőtt elhunyt lelkésze, Dóka Zoltán emlékét idézte temetése első évfordulóján. A hévízgyörki templomban az emlékező bizonyágtételek közben Dóka Zoltán énekeit énekeltük. S ahogy mondani szokták, „igazat mondok, nem hazudok, tanúm a Isten”, ezen az emlékező istentiszteleten, villámcsapás-szerűen, Dóka Zoltán egyik énekében megjelent előttem a mai mondanivalóm vázlatja. Ha valaki akarja, ki is keresheti, a 464. énekünkről van szó.

Mit jelent nekem a reformáció - erről szeretnék ezen az ünnepi órán vallomást tenni.

Legelőször is azt jelenti, hogy a reformáció a legszemélyesebb ügyem.

Bár tudjuk, hogy amikor Luther Márton a félreértések és félremagyarázások miatt 95 tételhez elkészítette a tétélek magyarázatát, egészen világosan kijelentette, hogy a reformáció végső soron Isten ügye. Nem emberek ügye, nem papoké, püs-

* Elhangzott a közös protestáns reformációi ünnepélyen a Deák téri evangélikus templomban 2001. október 31-én. Magnófelvétel alapján, szerkesztve.

pököké, nem is a zsinatoké, hanem alapvetően Istené. S mégis, emellett elmondhatjuk, hogy a reformáció a legszemélyesebb ügyünk. Hiszen mi magunk vagyunk azok, akiket Isten világot teremtő és világot átölelő szeretete el akar érni, egészen személyesen meg akar szólítani. Isten - bár üdvösségszerző tervében az egész világ benne van - sosem azért indította és indítja hadba mennyei seregeit az evangélium fegyverével, hogy úgy globálisan, általánosan a világméretű nagy faluban folytassa a harcot. Ha hadba indul, értem indul hadba. Ha hadba indul, testvéreimért indul hadba. Luther személyesen átélte, hogy Jézus megáldja és megvilágosítja őt Szentlelke világosságával, és a sokat emlegetett torony-élményében mintha a Paradicsom kapuja tárult volna ki előtte. Nem volt számára kétséges többé, hogy „a világot úgy szerető Isten” (Jn 3,16!) az ő személyes irgalmas mennyei Atyja is. Ezért hangzik így reformációi hitvallásom első tétele - kicsit módosítva Dóka Zoltán énekének első versszakát - : „*Áraszd ránk kegyelmedet, újíts meg!*” Hiszen hiába papolunk, hiába - bocsánat a szójátékért - püspökölünk a reformációról, ha nem tudjuk együtt mondani szívből fakadóan és a Lélek által megragadott szívvel, ázsiai testvéreinkkel együtt az egyház megújulásáért felszakadó imádságukat: „*Uram, kezdj rajtam, kezdj velem, kezdj nálam és kezdj bennem!*” Ünneplő Gyülekezet, Testvéreim, a reformáció mai valóság is. A Szentlélek Úristen munkája ma is. A szív kicsiny kamrájában kezdődik, és mégis átfogja az egész világot, összeköti a mennyet a földdel.

Személyes reformációi hitvallásom második tétele egy biztató felszólító mondat: „*Zengjen örömeinek!*”

Mindig belerendül a szívem, ha ebben a templomban vagy bárhol máshol az egyházzene óriásainak vagy kis szürke hétköznapi kézműveseinek mélyről fakadó, zenébe foglalt tanúságtételét hallom. S ugye tudjuk, igaza volt Luthernek, amikor így biztatta övéit: „Énekeljete, gyermekeim, hadd fusson az ördög!” Magam is átéltem, milyen sokat jelenthet akár egy kamaszlelkeknek is az édesanya éjszakai csendben felhangzó bizonyágtévő éneke. Magam is átéltem, milyen jó lenne - ha merném megtenni - akár a szószéken, igehirdetés közben énekre fakadni. Ahogy Nathan Söderblomról, az egykori svéd érsekről mondják, időnként előfordult, hogy az érsek igehirdetése közben rázendített egy énekre... Reformáció népe, éneklő gyülekezet! Ha ezt halljuk, sokszor felsóhajtunk, és azt mondjuk, milyen szép is lenne, ha így lenne! S mi az akadálya ennek? A reformáció tüzetől és a Lélek mai munkájától megragadott szívű Testvérek, éneklő Gyülekezet! Ez most gyónó-tükör is előtűnik ezen az estén. Ha csendben tudunk maradni az ünneplő gyülekezetben; ha soha nem érzünk belső késztetést, hogy elővegyük régóta porosodó énekeskönyvünket, amit talán egykor konfirmáló lelkészünktől kaptunk útravalóul; ha soha nem érezzük azt, hogy a hangunkat és a torkunk erejét a mennyei kórusokéba kellene vegyíteni - akkor, Testvéreim, ez csak azt jelenti, hogy itt belül, a szívünk mélyén nagy bajok vannak. Hiszen gyönyörködtethet a szépen zengő hang, de a reformáció népe mégiscsak elsősorban szívével, szíve áhítatával és nem hangszállaival énekel. Nemcsak az iskolázott, művelt, nagy művészek templomteret betöltő éneke kedves Istennek. Egészen bizonyosan örül minden - ha nem is művészi színvonalú, de - őszinte, szívből fakadó, őt dicséző énekszónak. Igen, zengjen örömeinek! Hirdetem, és szeretném ezt nagyon komolyan venni. Erő, bátorítás, vigasztalás van Isten népének énekében. Ezért zengjen a hálás szívben

fadakt örömeinek, de soha ne emberek, hanem mindig Isten magasztalására!

Reformációi hitvallásom harmadik tétele a távlatokat villantja fel. Ritkán szokás manapság beszélni erről, és ezt meg is magyarázzuk. Azt szoktuk mondani, hogy a reformáció akkor Luther középkori félelmektől megragadott szívének gyötrő kérdésére kereset választ: Hogyan találok meg a kegyelmes Istent? Ma már nem ez a fő kérdés, túl vagyunk már rajta - mondják, mondjuk sokszor. Meggyőződés, hogy nem vagyunk túl rajta. Mert az, hogy az elmúlt két évszázad folyamán, a felvilágosodás, a szekularizáció következtében elfeledkeztünk lényeges kérdésekről, nem azt jelenti, hogy azok nem fontosak! Nem volt, nincs és nem is lesz az ember számára fontosabb kérdés az üdvösség kérdésénél. Természetesen nem azért, mert Luther meggyötört szíve annak tartotta, hanem azért, mert Isten tartja a legfontosabb kérdésnek. Ennek megoldására tette fel egyszerűült Fia életét. Minden más kérdés csak ez után következik. Szeretném Testvéreim szívébe kiáltani: a reformáció azt hirdeti, hogy van válasz erre a legfontosabb kérdésre. *„Te vagy üdvösségünk”*, Urunk, Jézus Krisztus. Testvéreim ne nyugodjanak abba bele, hogy e kérdés feltevése nélkül akár egy nap is álomra tudják hajtani fejüket. Nem illik a keresztyén emberekhez, hogy miközben naponta számba veszik az aktuális folyószámla-egyenlegüket, a másoktól elszenvedett sérelmeiket, a hirtelen harag kudarcélményeit, a lelkiismeret-furdalást okozó hirtelen elcsattant szülői pofonokat vagy akár az úgynevezett sikereket is, úgy hajtsák akár egy nap is álomra fejüket, hogy az üdvösségük kérdése eszükbe sem jut. Vallom, és most hirdetem is, ez az igazi *„res propria”*, a legfőbb ügy az Isten népe, sőt az egész világ számára is. Legfeljebb az a különbség Isten népe és a többi ember között, hogy ők ezt még nem tudják, de mi már tudhatjuk. De valóban tudjuk-e? Ne engedjünk hát a korszellemnek, mindenféle divatoknak, a nagyon humánusnak, modernnek tűnő, de kísértő szirénekeknek! Ne higgyük el, hogy van fontosabb kérdés, mint az üdvösség kérdése. Még ha megoldott is. Mert Isten megoldotta. Felkínálja mindenkinek ezt a - végső, de mindig új kezdetet jelentő - megoldást.

Ezért reformációi hitvallásom negyedik tétele ezt hirdeti, és ezt vallja: Isten ígéretei beteljesednek, és Jézus Urunk valóra fogja váltani mindazt, ami még ígéreteiből hátravan. Elhozza örök országát, és annak *„nem lesz soha vége”*. Sokan járjuk ezekben a napokban szomorú szívvel, s nemritkán a késő bánatok könnyeit sírva a temetők útjait. És *„világítunk”*, ahogy mondani szokták, szüleink, szeretteink sírjánál. Adja Isten, hogy a mécsesek lángja vagy könnyeink csillogása ne homályosítsa el a horizonton felvillanó - még egyelőre távolinak tűnő, de egyre közeledő - fényt, a *„nagy reménységet”*, az üdvösség reménységét! Az ökumenikus mozgalomban olyan sokat beszélünk arról, ami közös a hitünkben. Megállapítjuk, hogy egy Úrban hiszünk, és ez valóban erős kapocs. Megállapítjuk a történelmi egyházak közösségében, vagy ezt az örökséget vállaló más testvéreinkkel is, hogy összeköt bennünket az egy keresztség szentsége, s ez így is van. De, Testvéreim, milyen keveset beszélünk közös reménységünkről! Pedig milyen erős kapocs a közös reménység! Jézus Krisztus Urunk halált legyőző halála, feltámadásának ereje és az övéinek adott ígérete űrzi meg bennünk ezt a közös reménységet. Ezekben a napokban, temetők útjain járva, talán hamarabb belátjuk, hogy szükségünk van erre a reménységre. S hisszük, hogy a mi távlatunk nem a köztemető egyik parcellája vagy a szóróparcella szépen zöldellő pázsitja. A mi közös reménységünk,

hogy Isten örök országának ajtaja, amit Luther wittenbergi „torony-élményében” maga előtt megnyitni látott, megnyílik egykor mindazok számára, akik szeretik Jézus Krisztust - megnyílik nekünk is.

Ünneplő Gyülekezet! Kérem, ne nehezteljenek rám, hogy nem álltam elő mélyen-szántó elvi állásfoglalásokkal, hogy nem használtam fel a rendelkezésemre álló időt a közelmúlt egyházi nyilatkozatainak bemutatására és elemzésére sem. Kérem, nézzék el nekem, hogy Jézus Krisztus mai egyszerű szolgája csak vallomást tett - vallomást arról, hogy fontos neki a reformáció, mert őt is naponta reformálja Isten.

Köszönöm, hogy meghallgattak, figyelmük megtisztelő volt.

Id. Magassy Sándor

Az időszerű Ágostai hitvallás

Bevallom, diákkorom óta elkötelezett tisztelője és használója vagyok hitvallásainknak. Biztosan szerepet játszik ebben öröklött történeti érdeklődésem is. Fontosabb azonban az a felismerés, mely szerint vannak el nem évülő lelki értékek: Isten bibliai kinyilatkoztatása és e kinyilatkoztatás néhány összegző megfogalmazása. Érdekes, hogy amikor szigorlati dolgozatom témáját meghatároztuk, professzorommal, dr. Nagy Gyulával abban állapodtam meg, hogy „a keresztyén ember és Isten törvénye” cím alatt elsősorban hitvallásaink tanítását ismertetem a keresztyén élettel kapcsolatban. Meghatározó élmény volt számomra azzal szembesülni, hogy hitvallásaink mondanivalója másfél évezred, illetve négy évszázad elteltével is mennyire friss és időszerű maradt.

Kétségtelen, minden korban megvolt a kísértés arra, hogy az ember az újat részesítse előnyben, s a meglévőt, a megszokottat elavultnak bélyegezze. Ma ez a kísértés fel erősödött. A liberalizmus a jogokkal felruházott és lehetőségekkel ellátott embereszményt erőlteti rá világunkra, s ez - felekezeti korlátokat átlépve - megjelenik a hit és vallásosság területén is.

Ezért fontos hangsúlyoznunk, hogy a több ezer éves Biblia és a több száz éves hitvallások ma is időszerűek, mondanivalójuk ma is érvényes.

Az időszerűséget névadó hitvallásunkkal - az Ágostai hitvallással (1530) - kapcsolatban igyekezem bemutatni.

(1) Időszerű az Ágostai hitvallás tematikája, szerkezete.

A reformáció korának hitvallásai, kátéi, zsinati határozatai általában az egyes részlekkérdéseknek megfelelő címetek kaptak annak érdekében, hogy könnyebben meg lehessen találni a mindennapi élet által felvetett kérdésekre adható válaszokat. Ennek a rendszernek azonban van egy komoly hátránya: a cikkelyek címei el is választják egymástól az egyébként összetartozó hitbéli-gondolati egységeket.

Nem szoktunk beszélni arról, hogy az Ágostai hitvallás első elhangzásakor - a birodalmi ülésen, Augsburgban - nem voltak olyan „cikkelycímei”, amelyek különválasztották volna a megvallott hit egyes részeleit. Így aztán az vált hangsúlyossá, hogy

Isten teremtő és gondviselő munkája a megromlott ember és világa életében érvényesül, méghozzá úgy, hogy a rossznak menthetetlenül kiszolgáltatott emberhez Megváltót küld az ÚR, aki az evangélium és a Lélek erejével megújítja kapcsolatát Istennel, világgal, embertársakkal. Azt is világossá teszi, hogy bármely részelemmel kapcsolatos tévedés az egész kapcsolatrendszeret eltorzítja: ha rossz az emberkép, rossz az istenkép, egyházkép, világkép is.

Két modern példát említek. Mindkettő az emberrel kapcsolatos.

Az egyik tanítás azt hirdeti, hogy az ember a bűneset ellenére is megmaradt lényében olyannak, mint amilyennek az Isten teremtette, s tulajdonképpen el tudja dönteni, hogy mi a jó és a rossz.

A másik azt hirdeti, hogy az ember megtérése akkor valósul meg, amikor megváltozik az élete, az emberekhez és a világhoz való viszonya; míg a Biblia valós mondanivalója szerint az ember akkor tér meg, ha megváltozik az Istennel való kapcsolata.

(2) Időszerű az Ágostai hitvallás *előadás módja*.

Az újítások büvöletében élő ember szívesen magáévá teszi a téveszmét, amely szerint a hagyományos szövegek nemcsak elavultak, hanem érthetetlenek is. Nyilvánvaló, hogy a nyelv változik az idők folyamán. Ma már nem „eszterág” a gölya, és nem „fövény” a homok. Az ember azonban - hitünk szerint - változatlanul nem „szabad akaratú”, hanem rabszolgája a bűnnek és várományosa a kárhozatnak mindaddig, amíg „víztől és Lélektől újjá nem születik” (János 3,5). Az V. Károly császár előtt felolvasott hitvallás aláírói - hét választófejedelem, tartománygróf és herceg, valamint két város világi előjárósága - tanúsítják, hogy megértették a szöveg mondanivalóját. Ma sincs szükség teológiai szaktudásra ahhoz, hogy megállapítsuk: mit akar mondani a hitvallás hitünk és életünk kérdéseivel kapcsolatban. Akik valami újabbra akarják cserélni, éppen azt bizonyítják, hogy értik a mondanivalót, de az kellemetlen a számukra.

(3) Időszerű az Ágostai hitvallás *nyitottsága*.

Hitvallásunk bírálói, ellenfelei egyoldalúan ki szokták emelni, hogy a szövegben helyenként megjelenik a „damnamus” (kárhoztatjuk, elítéljük”) kifejezés, amely csúnya, indulatokat gerjesztő, kirekesztő jellegű. Többszörös tévedés van ebben a vádban. Először is: nem személyt átkoz ki, hanem téveszmétől határol el. Másodsor: nem valamiféle gőgös elzárkózás érvényesült a „damnamus” kimondásakor, hanem minden esetben annak megvallása, hogy a reformáció gyülekezetei az 1500 éves „apostoli hagyománynak” megfelelően utasítják el a tévedéseket, vagyis azt teszik, amit az Egyház egész élete folyamán helyesnek és követendőnek tartott. Harmadszor: nemcsak a Biblia szövege, hanem az egyház elismert tanítóinak véleménye is egyezik hitvallásunkkal. Ezért joggal lehet mondanunk, hogy bármilyen ökumenikus beszélgetésnek színmértéke lehet az Ágostai hitvallás. Igazi és mély megértés nem is jöhet létre egyházfelekezetek disputájában akkor, ha ennek az alapvetően „egyetemes” hitvallásnak kiküszöbölésére vagy „modernizálására” törekszünk.

(4) Időszerű az Ágostai hitvallás *közösségvalló batorsága*.

A reformáció kezdete óta eltelt 13 év során egyre erőteljesebben bontakozott ki az üldöztetés. Augsburg városába a nagyhatalmú V. Károly császár nem békés megbeszélés-

lésre hívta meg a Német-római Birodalom fejedelmait és világi vezetőit, hanem voltaképpen egy bírósági tárgyaláson nyilvánosan el akarta ítéltetni az „újító tanokat” és a vezetőket. Ennek ismeretében válik jelentőssé az a körülmény, hogy a gyűlésen felolvasott iratot hét választófejedelem, tartománygróf, herceg, valamint két város - Nürnberg és Reutlingen - előljárósága, vezetősége írta alá. A veszélyes helyzetben így adták bizonyosságát annak, hogy vállalják a következményeket, kitartanak hitük mellett, és nem hagyják el egymást a bajban.

Van mit tanulnunk buzgó elődeinktől. És van mit megköszönnünk Istennek: azt, hogy Bibilánk mellett hitvallásainkat hitvallóinkkal együtt közel hozza szívünkhöz.

Isó Dorottya

Hitoktatás: felelősségünk a keresztyén nevelésért*

„Az isteni teremtés csodája a földbe vetett mag. Kicsirázik, szárba szökken, levelet hajt, virágzik, és termést hoz. Mindez nem a kertész munkája, hanem a Teremtő által behelyezett program szerint megy végbe. Mégis nagyon sok múlik a kertész munkáján is, már a magvetés előkészítésében, majd a palánta gondos ápolásában.” /Pálhegyi Ferenc: Pedagógiai kalauz 38. o./

Ami pedig a kertész felelőssége a kertben növekvő növények fejlődéséért, az a hitoktató felelőssége a gyermekek között végzett oktató-nevelő munkájában.

Felelőssége van tehát abban, hogy milyen belső alapállásból tanítja tananyagát /a bibliai történeteket, egyházismeretet, egyháztörténetet stb./, vagyis milyen mértékben elkötelezett, érintett ő maga is abban, amiről tanít, amiről beszél. Dívatos megfogalmazásban: mennyire hiteles a hitoktató személye a keresztyén értékek közvetítésben? Ez a téma a szó /a tanítás/ és a cselekedetek /életvitel/ összhangjának kérdését veti fel!

Felelőssége van abban, hogy személyisége hitelességén túl, milyen felkészültséggel végzi munkáját, esetünkben lutheránus egyház hitoktatójaként milyen mértékben tette magáévá a lutheránus teológiai, hermeneutikai alapelveket, mennyire képes tehát istencentrikusan és krisztocentrikusan tanítani /az antropocentrizmus helyett/. Ez a téma a háttér, a szakmai tudás, az alap fontosságát veti fel!

S felelőssége van a pedagógiai felkészültség tekintetében is. Mennyire ismeri az oktató-nevelő munka korosztályhoz illő módszereit, mennyire hajlandó vagy képes a folytonos változásra, fejlődésre, mennyire veszi komolyan az egyes órákon mindig megújuló lehetőséget: gyermekeket Isten, Jézus felé terelgetni, a keresztyén értékekre nevelni. Ez a téma pedig a hitoktató igényes munkájának kérdését veti fel!

Mielőtt azonban e három témakört körüljárnánk, meg kell néznünk, hogy mit is rejt ez a fogalom „keresztyén nevelés”, hogyan fogalmazható meg a nevelés szempontjából az a gyakorlat, amely a hittanoktatás szó alatt rejlik. Mit jelent tehát a keresztyén nevelés számára az, hogy bibliai történeteket tanítunk, rámutatunk Istenre, aki értünk

---

* LMK ülésen elhangzott előadás, 1999. szept. 7.

cselekszik; mit ér a nevelés számára, ha az egyházzól, a gyülekezettről beszélünk, annak történetét mutatjuk be, egyházi szokásokat ismertetünk meg?

Mit jelent mindez az oktató munkán túl, az ismeret növelésén túl, a nevelés, vagyis a gyermek egyéniségének fejlődése szempontjából?

Először is egy olyan értéket közvetít, amely páratlan, egyedülálló a nevelés területén. Csak a keresztyén gondolkodás, csak a keresztyén pedagógia, csak a keresztyén nevelés tartja legfőbb értékeknek, a legfőbb jónak, mindenek középpontjának, a legfontosabb lénynek Istent. Minden más pedagógiai szemlélet, rendszer középpontjában, centrumában az ember áll.

Ebből az alapvető értékbeli különbségből pedig az következik, hogy a keresztyén nevelés a világon mindenre, tudományra és művészetekre, természetre és magára az emberre, a világ létezésére és erkölcsiségre másként tekint, mint a nem keresztyén pedagógia. Az istenközpontúságból kiindulva, a világ Isten gyönyörű alkotása, benne minden Őrá, az Alkotóra mutat /és nem önmagától lett, a véletlenek játékaként/; a világban minden Istentől, szavától, igéjétől függ, az ember mint teremtmény /és nem mint mindennek abszolút ura és mértéke jelenik meg; az embernek azonban van Istentől kapott küldetése: Istent képviselje a földön, /kultúrparancs/, amely a keresztyén ember életében a „kiformálódik bennetek a Krisztus” /Gal 4,19/ elkötelezettségében jelenik meg, /és nem felelőtlen felhasználásban a teremtett világ kincseit illetően/; s végül az erkölcsiség forrását nem önmagából nyeri az ember, hanem Urától, Istentől, akinek elszámolással tartozik, és csak bűnbánattal állhat elé, mivel törvényeit megtartani képtelen.

Amikor tehát tanítunk, hittanórát tartunk, akkor erre az istenközpontúságra igyekszünk elvezetni gyermekeinket és arra a világlátásra, mely ebből az istenközpontúságból fakad. Mivel azonban az istenközpontúsághoz egyedül az Istenbe vetett bizalom vezet el, s ez nem megtanulható, hanem egyedül csak ajándékba kapható, a mi munkánk - visszatérve a korábbi hasonlathoz - a kertész munkájához hasonlít, aki nem oka a növény fejlődésének, de aki eszköz a megfelelő környezet kialakításában, a talaj előkészítésében, a növény gondozásában.

Ezt tehetjük mi is a gyermekek hitének, keresztyén elkötelezettségének szempontjából: eszközként állíthatjuk személyiségünket, teológiai és pedagógiai felkészültségünket és igényességünket Urunk s a keresztyén nevelés szolgálatába.

Ezért kell visszatérnünk felelősségünk három témakörére, és megvizsgálni, hogyan is segíti vagy rontja a gyermekek nevelését, ha hitelesen vagy hiteltelenül, ha szakmailag felkészülten vagy felkészületlenül, ha igényesen vagy igénytelenül végezzük munkánkat.

Hittant nem taníthat akárki. Nem elég egy alapvető pedagógiai felkészültség vagy pusztá érdeklődés a Biblia történetei és az egyház iránt. Kívülállóknak könnyen azt gondolhatják: ő, mi az, elmeséli pl. a tékozló fiú példázatát a gyerekeknek, - ez egyszerű, bárki számára elvégezhető feladat. Valójában azonban ez a gondolkodás hamis. Hamis, mert belső elkötelezettség nélkül, példánkban anélkül, hogy valaha is megéreztük volna a bűnöst visszafogadó mennyei Atya mértéktelen szeretetét, nem lehet hittanórát tartani. Belső elkötelezettség nélkül ugyanis tanításunk nem hiteles. Hiteltelenül pedig nemhogy „sikeress” volna a tanítás, de egészen biztos, hogy ártunk vele. A „hittanoktatás” tehát nem is egy-egy tanóra csupán, hanem egész életünk, minden viselkedésünk, válaszunk, mozdulatunk, hitünk.

Csak a hiteles hitoktató képes olyan légkört teremteni a tanórán, melyen a gyerekek együtt vannak, együtt gondolkodnak és lélegeznek a tanítóval, tanítását elfogadják, a kételkedéseikre és kérdéseikre megfelelő választ kapnak, a tanító a tantárgy és az életvitel terén tekintély a gyermekek számára, mert száján a szó, a tanítás összhangot képez cselekedeteivel, az életével.

Hittant nem taníthat akarí, s ez igaz abból a szempontból is, hogy teológiai ismeretek nélkül, exegézis nélkül s a történetek kotextusának vizsgálata nélkül lehetetlen megfelelő színvonalon végezni a hittant tanítását. Nem elegendő tehát egy-egy történet tanításakor felszínes igazságok megfogalmazására törekedni, s nem szabad hibás teológiai magyarázatot adni. Nem szabad például - hogy a tékozló fiú példázatánál maradjunk -, a történet menetében arra tenni a hangsúlyt, hogy a tékozló fiú nagyszerű döntést hozott: elhatározta, hogy hazatér apjához, így döntsünk tehát mi is az Istenhez való visszatérésről! Csak a bűnbocsátó Istenről taníthatok ebben az esetben, mert Jézus is ezért mondja példázatát; aki bűnei mélységéből kiált az Atyához, azt Ő meghallgatja, és eltörli bűnét. Elégtelen teológiai ismeretek nélkül azonban könnyen tévútra kerülhet tanításunk, nevelésünk.

„Tisztán és igazán” tanítani azonban nemcsak a hitoktató feladata, hanem a hittankönyv is. Csak olyan könyvből szabad tehát tanítanunk, mely ezt az alapállást őrzi, s ha nem, jobb, ha nem használunk tankönyvet hittanóráink során. A teológiai tanítás gyümölcse ugyanis - akár téves, akár helyes - csak később, már felnőttkorban érik be, s veszítünk el gyülekezeti tagokat, vagy éppen ellenkezőleg, szolgálatába álltunk a Szentléleknek hitébresztő és hitmélyítő munkájában, mert fontosnak tartottuk és fejlesztettük teológiai tudásunkat, exegetáltuk és kontextusba helyeztük a tanítandó történetet, s tanításunkban is csak „lutheránus teológián nevelkedett” tankönyvet használunk.

Hittant nem taníthat akarí, s különösen pedig az a lelkes vagy hitoktató nem, aki azt gondolja: a gyermekeknek minden mindegy. Ezért nem keresi a tanítás mindig újabb és újabb lehetőségeit, nem veszi figyelembe a hittancsoportok különbözőségét, nem alkalmazza az egy adott csoportnak leginkább megfelelő tanítási módszert, s nem is készül különösebben az órára, mondván: ezt a történetet már legalább öt éve tanítom, minden évben. Hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy hogyan tanítok, s milyen módszerrel ismétlem vagy gyakoroltatom be a történetet, /nem részletezhetem kicsiny gyermekeknél - példánknál a tékozló fiúnál maradván - a zsidó örökösödési szokásokat, nagyok esetében viszont nem baj, ha erre is kerekedik szó; kicsiny gyermekekkel nem forgathatjuk a Bibliát a történet elsajátításához, nagyoknál viszont elvárható, sőt hasznos, ha ők keresnek meg egy-egy mondatot a történetből stb./ mert elérhetem, hogy egy életre unalmassá váljék a gyermek számára minden, ami Istennel s a Bibliával kapcsolatos, de sikerülhet egyre nagyobb érdeklődést és lelkesedést is kiváltani belőle. Felelősségünk a keresztyén nevelés iránt éppen ezen a téren kíván leg több aktivitást. Hiszen mindig újra, óráról órára, csoportról csoportra kell vizsgálni magunkat, módszerünket, miben lehetne javítani, újítani, s állandóan keresni az új lehetőségeket, melyek színesítik az órát, melyek a nevelés szolgálatába állíthatók. Igényességünk és ötletességünk pedig biztosan meghozza gyümölcseit: most még azt, hogy csillogó szemű, jókedvű gyerekek jönnek az órára, mert szeretnek járni, szívesen tanulnak tőlünk; egykor pedig azt, hogy „kertészi” munkánkat felhasználva, Isten hittel ajándékozza meg tanítványaink szívét, s a hívő szív közepén maga Isten áll, a meg-

feszített Krisztus képében, s belőle nyer értelmet élet és emberség, erkölcs és világszemlélet, természet és tudomány, művészetek és filozófia.

Látni a kibontakozó hit gyönyörű virágát, és részesnek érezni magam benne - ahogyan a kertész érzi részesnek magát növényei fejlődésében -, isteni ajándék a hitoktató számára. A felelősségteljes, hiteles, felkészült és igényes hitoktató pedig minden biznnyal nem hiába reméli, hogy Isten sokszor részelteti őt ebben az örömben, megáldja munkáját, s mindig ad elegendő erőt is a felelősség vállalására, a továbbfejlődésre s a hiteles és igényes munkára. Bárcsak ezt az örömet mindenki átérezhetné, aki részt vállal gyermekeink keresztyén oktatásában és nevelésében!

(*Ajánlott olvasmány:* Pálhegyi Ferenc: Pedagógiai kalauz, Pálhegyi Ferenc: Újtjelző táblák)

Isó Dorottya és Isó Zoltán

A reménység könyve?

Az elmúlt évben alighanem minden lelkési hivatal megkapta az Országos Iroda Ifjúsági Osztálya által megküldött „Reménység könyve” c. iratot.* A kiadvány áttanulmányozása után úgy látjuk, hogy fontos, keresztyén hitünket, evangélikus hitvallásainkat érintő, azokkal több ponton szembehehelyezkedő írásról van szó. Kritikai vizsgálatunk célja éppen az, hogy ezekre a pontokra rávilágítsunk.

A kiadvány két formátumban jelent meg, amelyekben azonosak az evangéliumokból összeállított, Jézus életét, szenvedését halálát, feltámadását végigkövető történetek. Az evangéliumi szakaszok a római katolikus Békés-Dalos fordítást közlik. Az egyik formátum borítólapja gyermekeket ábrázol, tehát ez a füzet gyermekeknek szól, benne a Jézus életéből vett történetek képregény formájában kerülnek feldolgozásra. A másik formátum fiataloknak szól - a borítón fiatalok szerepelnek -, képregény helyett az élet különböző fontos témáit veszi elő és tárgyalja.

A kiadványban azonban bevezetés-tudományi, exegetikai és dogmatikai problémákat látunk. Vegyük sorra ezeket a teljes felsorolás igénye nélkül:

a. bevezetés-tudományi problémák:

A kiadvány ezt írja a „Mi a reménység könyve?” cím alatt: „A Biblia könyveinek írói (Máté, Márk, Lukács és János) különböző céllal és más-más olvasóknak írtak. Máté a zsidóknak. Jézust megígért és régóta várt Messiásként mutatta be. Márk a rómaiaknak. Jézust mint Isten szolgáját ábrázolta. Lukács a pogányoknak írt, Jézust Isten Fiának nevezte. Végül János, aki minden ember számára írt, megmutatta, hogy Jézus Isten Fia.”

Máté, Márk, Lukács és János azonban nem a Biblia írói voltak, ahogyan ezt a kiadványban olvashatjuk, hanem az evangéliumok írói. Márk Jézust mint Isten Fiát ábrá-

* A reménység könyve - Nemzetközi Ifjúsági Kiadvány ISBN 83-7146-121-8 (fordítás)

zolta és nem mint Isten szolgáját; Lukács viszont arra tette a hangsúlyt és azt tanúsította, hogy Jézus Krisztus az egész világ Üdvözítője. János a preegzisztens (a teremtés előtt létező) Krisztust és a testté lett Igét hirdette. A Jézus által véghezvitt csodák: jelek, amelyek a megtestesült Ige jelenlétét mutatják. (Vö. 3. o. Mi a reménység könyve?) Problémát látunk ebben a mondatban is: „Jézus életét olvasva, talán többet tudhatunk meg Róla, mint történelmi személyről.” Az evangéliumok ugyanis, bár hangsúlyozzák, hogy Jézus, az Isten Fia, a történelem egy adott pontján jelent meg és élt (pl. Lk 2,1-2; 3,1-2;), mégsem Jézus történeti útját akarják ábrázolni, úgy, mint egy történelmi személyt, ahogyan ez a kiadványban megtalálható, hanem tanúságot tesznek Istennek a Fia által végbevitt megváltó cselekedetéről. (Vö. 3. o. Mi a reménység könyve?)

b. exegetikai (szentírás-értelmezési) problémák:

Jézus életének szakaszolásai és a szakaszok elnevezései rendkívül problematikusak: Hogyan lehet Jézus hároméves működését évenként felosztani a következő módon: 1. a felavatás éve; 2. a népszerűség éve; 3. az ellenkezés éve?! Ez a felosztás és Jézus-kép kísértetiesen hasonlít a Krisztus utolsó megkísértése című film Jézus ábrázolására, melyben Jézus identitásavarral küzd, és küldetését próbálja megtalálni először a törvény hirdetésével, majd a szeretet gyakorlásával.

A gyermekeknek szóló formátum képregényeiben is jelennek meg exegetikai problémák azáltal, hogy a füzet a bibliai szövegeket gyerekszerűen igyekszik megfogalmazni. Ezt a célt ugyan nem éri el, nem is érheti el, mert a Biblia szövege ily módon nem lesz érthetőbb a gyermekek számára, a bibliai üzenetet viszont megváltoztatja: pl. „Boldogok lesztek, ha kedvesek lesztek egymáshoz” - mondja Jézus. (48/A oldal, lap alja). A Hegyi beszéd evangéliumi kijelentéséből így lesz emberi feltételeket igénylő és cselekedetek által megvalósuló boldogság. „Nem kell többé bénának/vaknak lenned, gyógygyítalak” - mondja Jézus (48/C oldal, lap teteje). A bűnösnek bűnbocsánatot, gyógyulást hirdető Krisztusból, így lesz csodákat művelő szociális munkás. „Jézus tudta, hogy néhány gonosz ember meg fogja őt ölni;... a gonosz emberek elkezdtek olyan dolgokkal vádolni, amelyet sohasem tett meg.” (48/D oldal, lap teteje). Az Isten öröktől fogva eltervezett gyönyörű válságművét beteljesítő Krisztusból így lesz néhány gonosz ember ármánykodása által igazságtalanul kivégzett próféta. „Zákeus, gyere le! Tudom, hogy sok embert becsaptál, de Isten meg akar bocsátani neked. Kérj Tőle bocsánatot, és add vissza, amiket elloptál!” (48/A oldal). Az Isten minket megszólító, elénk jövő, hitet teremtő szavából, mely az embert megtérésre indítja és jócselekedetekre ösztönzi, megint csak így lesz emberi cselekedeteket követelő érdemkegyesség. L: Mt 5,3-10; 9,2-7; 21,20-22; 28, 59-61; Lk 19,1-10.

c. dogmatikai (tanításbeli) problémák:

1. *krisztológia:* Figyeljük meg ezeket a mondatokat! „Ez Jézusnak a története, aki a világon a legnagyobb tanító volt.” „Jézus szeretete a tökéletes példa...” (fiataloknak szóló formátum első, belső borítója), „Szeretnél-e egy olyan barátot, aki soha nem hagy el, és segít Neked, amikor szükséged van rá?” (fiataloknak szóló formátum hátsó, belső borító). Ezek a mondatok világosan mutatják, hogy Jézus csupán, mint egy nagy ember jelenik meg a kiadványban, aki mindig segítőkész (mint egy „kicserserkész”), aki-

nek példáját követve életünk sikeres és eredményes lesz. Ezzel szemben azonban Isten igéje arról tesz tanúságot, hogy Krisztusra nézve teremtett minden, Ő a láthatatlan Isten képe, előbb volt mindennél, és minden Őbenne áll fenn. (Kol. 1, 15-19.)

2. *szoteriológia (megváltástan)*: A kiadványban ez olvasható: „Jézusnak az volt a célja, hogy szabaddá tegyen minden férfit, nőt és gyermeket.” (3. o. Megoldások a mára és a jövőre). Veszélyt rejtő dolog úgy beszélni a szabadságról, hogy nem mondjuk meg miből, mire szabadulunk meg, mert ezzel szabad teret engedünk az emberi fantáziának. „Miért kellett meghalnia? Azért, hogy bebizonyítsa, mennyire a barátunk akar lenni.” (Fiataloknak szóló formátum hátsó, belső borító.) Tévútra visz az, ha Isten Fiából számunkra a barátságát bizonyító ember lesz. Isten igéje ugyanis egészen mást mond: „Jézus így válaszolt nekik: Bizony bizony mondom néktek, hogy aki bűnt cselekszik, az a bűn szolgálja. A szolgál pedig nem marad a házban örökre: a fiú marad ott örökre. Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek.” (Jn 8,34-36) „Igaz az a beszéd, és teljes elfogadására méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött a világra, hogy a bűnösöket üdvözítse, akik közül az első én vagyok.” (1Tim 1,15) Tehát Jézus nem azért jött, (nem az volt a célja), hogy emberi elképzelés szerinti tetszőleges szabadsággal ajándékozzon meg, szabaddá tegyen minden kötöttségtől, vagy barátunk legyen, hanem hogy a minket gúzsba kötő bűntől szabadítson meg, és így adjon örök életet.

3. *hamartológia (a bűnről szóló tanítás)*: A kiadványban a bűn csak úgy jelenik meg, mint konkért elkövetett rossz tett, nincs szó a gondolat, a szó, az érzélemvilág bűneiről és a mulasztásokról, valamint az eredendő bűnről. Ez a felfogás azt sejteti, hogy a rossz cselekedeteket Jézus segítségével képesek vagyunk elhagyni, és ily módon, ha Jézussal élünk, büntelenek vagyunk. „Bűn = Olyasvalamit tenni, amit Isten tilt.” (61.o. Szavak és kifejezések) „Jézus mindig Veled akar lenni. De van egy probléma: Ő nem tartózkodik ott, ahol bűn van.” (fiataloknak szóló formátum hátsó, belső borító) - mondja a kiadvány.

Ezzel szemben azonban az Ágostai hitvallás II. cikke így vallja: „Tanítják gyülekezeteink továbbá, hogy Ádám bűnbeesése óta a származás természetes rendjében minden ember bűnösen születik. Tehát Isten félelme és Istenbe vetett bizodalom nélkül, bűnös kívánsággal. Ez az eredendő betegség vagy romlás valóságos bűn, kárhozatot és örök halált hoz most is azokra, akik a keresztség által és a Szentlélektől újjá nem születnek.” De emlékezhetünk Luther: 'simul justus et peccator' tanítására is: az ember egyszerre igaz és bűnös. Vö.: Értekezés a keresztyén ember szabadságáról in: Luther Márton négy hitvallása 34. o.; Jer, örvendjünk keresztyének! 73.; 206.; 297. oldalak, Ágostai hitvallás apológiája II. cikk.

Téves a kiadványnak az a megállapítása is, miszerint Isten törvénye „segít az embereknek abban, hogy mi a helyes és mi a helytelen”. (62. o. Szavak és kifejezések) Téves, mert hitvallásaink arról tanúskodnak, hogy Isten törvénye feltárja a bűnt, és vádolja a bűnös embert. (secundus usus legis - a törvény második haszna) vö. Rm 4,15; 5,20; 7,7-12; és Luther: Schmalkaldeni cikkek: A törvény: „... A törvény legfontosabb szolgálata és ereje az, hogy leleplezi az eredendő bűnt minden gyümölcsével együtt, és megmutatja az embernek, hogy borzalmasan mélyre süllyedt és milyen mérhetetlenül romlott a természete.”

4. *antropológia* (az emberről szóló tanítás): A kiadvány emberképe is kifogásolható, mert meglátása szerint az embertől függ minden: Istent birtokolni tudja, és képes dönteni Krisztus mellett, tehát van szabad akarata. (Antropocentrikus, azaz emberközpontú gondolkodás ez.) A fiataloknak szóló formátumban az utolsó fejezet címe: A legfontosabb döntésed. „Mit kell tennünk ahhoz, hogy megszabaduljunk bűneinktől, és Jézus a barátunk legyen? Ez nagyon könnyű. Először is hinnünk kell abban, hogy mindaz, amit 'levelében' írt nekünk: igaz.” „...Az akarom, hogy Jézus Megváltóm és barátom legyen, most és mindörökké. Ámen.” (Fiataloknak szóló formátum hátsó, belső borító.) L. még a következő imát: „A Veled való kapcsolatot választom, amely segít nekem a belső tulajdonságok szépségeire összpontosítani.” - vagy ezt a tanácsot: „Helyezd a szerető Istent az első helyre az életedben!” (Fiataloknak szóló kiadvány: „Önbecsülés” és „család” témák.) Az Ágostai hitvallásban a szabad akaratról ezt találjuk: „...az emberi akaratnak van annyi szabadsága, hogy becsületes világi életet tudjon folytatni, és választani tudjon olyan dolgok közül, amelyek az értelem hatáskörébe tartoznak. De arra nincs ereje, hogy a Szentlélek nélkül megvalósítsa az Isten színe előtt érvényes vagy másképpen lelki igazságot. Mert a természetes ember nem érti meg az Isten Lelkének dolgait (1Kor 2,14).” (Á.H. XVIII.cikk)

d. egyéb problémák:

1. A fiataloknak szóló formátum és tartalomjegyzéke egy managerképző, önmegvalósításra tanító, a sikerhez vezető lépcsőfokokat bemutató tankönyv képzetét kelti. A keresztyén, biblikus gondolkodás sohasem fogalmaz így: „Fedezd fel Isten szavaiban, hogyan érhetsz el jelentős sikereket.” „Lelki értelemben az igazi sikert csak életünk végén lehet lemérni.” (L. Kulcs a sikerhez cím alatt.)

2. A hitről mint bizalomról (Luther), de a hitről mint engedelmességről (Kálvin) sem esik szó a kiadványban. Jézusra hallgatni bölcsesség: „Van egy dolog, ami megkülönböztet bennünket környezetünktől és ez a bölcsesség. Fejlesztheted a bölcsességedet tanulással és Isten parancsainak betartása által.” (Fiataloknak szóló formátum első, belső borító.) De mi Lutherrel együtt valljuk, hogy „Az éppen a hit legnemesebb és legdrágább vonása, hogy szemét behunyva egyszerűen és boldogan mindent az Istenre bíz.” (Jer, örvendjünk keresztyének! 245. o.)

3. A kiadvány mindkét formájában feszültség található a mondanivaló megszólaltatása és az evangéliumi idézetek között: amíg a római katolikus fordítás Isten ígését szólaltatja meg, addig a magyarázat azt kifogatja és elferdíti. Pl. a gyermekeknek szóló formátumban a képregény ezt a mondatot hozza: „A Bibliának kell engedelmeskednem és nem neked!” (16/C o. lap alja) A r.k. fordítás pedig így hangzik: „Írva van az is: Ne kísértsd Uradat, Istenedet!” (8.o.)

4. Sok esetben még a stílus is kifogásolható. A túlzottan modernkedő hangnem sohasem visz közelebb a gyerekekhez, mint ahogy a szép magyar fogalmazás sem áll távol tőlük. Szép és igényes fogalmazással azonban a gyerekek is ösztönzést kapnak arra, hogy ily módon fejezzék ki magukat. Emiatt számunkra elfogadhatatlan és

igénytelen megfogalmazások ezek: „Helló Péter”, „Szia Nátán”, „Ez jó multság, szereitek templomba járni!” „Jézus meg tudta változtatni a dolgokat.” stb.

Ifjúságunknak és gyermekeinknek valóban szükségük lenne olyan formailag tetszetős kiadványokra, melyek hitüket ébresztgetik és mélyítik, a keresztyén életben és erkölcsben eligazítást adnak. Mindehhez azonban felétlenül szükséges, hogy Isten üzenete tisztán és igazán, evangélikus hitvallásainkkal egybehangzóan szólaljon meg. Ez a kiadvány, melyet az Ifjúsági Osztály terjesztett, e célnak egyáltalán nem felel meg. Bíznunk azonban abban, hogy egyházunkban jelennek majd meg kívánt minőségű és tartalmú kiadványok a fiatalok és gyermekek számára.

***

Jézus áldd meg népedet
A te Szentlelkeddel,
Újítsd meg életünket
Mennyei erőddel!
Minden vétket levessünk,
És csak téged kövessünk:
Áraszd ránk kegyelmed,
Áraszd ránk kegyelmed!

Terjeszd áldó kezedet
Földünkre, hol állunk!
Békét és szeretetet
Lelked adjon nekünk:
Minden embert szolgáljunk,
Egymás kedvében járjunk,
S zengjen örömeink,
Zengjen örömeink!

Lelked tanítson minket
Téged megismernünk;
Győzze meg mi szfvünket,
Tőled el ne térjünk!
Mert nincs más bizodalunk,
Isten előtt oltalmunk:
Te vagy üdvösségünk,
Te vagy üdvösségünk.

Úzz el minden félelmet
Lelked vigaszával!
Élessz nagy reménységet
Szemben a halállal:
Utunk ha végére jár,
Nálad örök élet vár,
S nem lesz soha vége,
Nem lesz soha vége.

(Dóka Zoltán: 464. ének)

Dóka Zoltán

Mindazonáltal...

Üres a háló...
Nincs benne semmi, semmi!
Pedig enni szeretne otthon a család
s most majd néma vád
szövi át a gyermekkacajt
s az asszony mosolyát...

Pedig milyen nagy ívben
kerítettük a tó vizét!
Biztosra mentünk
s már friss sült fízét
hordta a szél felettünk.

Milyen nagy ívben!
Hahó!.... Jobban evezz!....
Most húzd meg!....
S a ziháló szívben
dermedez a remény:
Szegény fogás lesz,
oly könnyű a háló!
S mire partot érünk,
a vérünk szinte meghűl:
szegény fogás?! ... Haj! ...
Semmi! Érted?! Semmi!
Üres a háló...
s most így kell hazamenni...

Mi lenne jó: biztosabb kenyér?
Vámszedő talán? Vagy utazó?
Fiúk! Tegnap valaki szólt nekem.
Azt mondta: lesz eledelem s pénzem
töméntelen...
Heródes katonát toboroz:
orozni kell csak tudni s ölni egy kicsit.

Mit szóltok hozzá? Biztos kenyér, sok pénz!
Ugye nem lenne bolondság?...
De szörnyű ez a bizonytalanság!

Könnyezve mossuk a hálót...
Nem kell tovább! Elég volt!
Holt vizeken csak bolond vár csodát.
Gyerünk, gyerünk!
S már indulnánk is tovább,
de - hallga csak! - valaki utánunk kiált:
„Vessétek ki a hálót!”

Hát mégis?... Hát újra?... Hát van re-
mény?
Szakadt zászlónkat
gúnyosan fújja, tépi a szél!
De nem baj?... Ugye nem baj?!
Csüggedt szívünk már éledez
s zsoltárunk zengve szárnyal:
„Uram, nem fogtunk semmit egész éjsza-
ka,
de mert Te monddod, kivetjük a hálót még-
is,
mindazonáltal!”

Mindazonáltal!...
Uram, Tőled tanultam e drága szót.
Tartsd meg nekem!
Ma mondom még, de holnap
talán már elfeledem.
Uram, tudod:
a kísértések mily nagyok!
S azt is tudod,
hogy én bűnös ember vagyok.

Hévízgyörk
1964. II. 25.

Ittész Gábor

Gondolatok egyházunk helyzetéről

a Dóka-levéllel kapcsolatban az LMK üléseken lezajlott szavazások után*

Bonyolult helyzetben van egyházunk. Erre célzott már Káldy Zoltán püspök-elnök is az LVSZ nagygyűlés idején. Az azóta történtek /Káldy megválasztása, Dóka hazatérte, cikkek az Ev. Életben, fegyelmi megindítása Dóka ellen/ nem tették egyszerűbbé a helyzetet. A lelkészek megszavaztatása túlságosan és megengedhetetlenül leegyszerűsítette a dolgot. Tkp. nem oldott meg semmit. Azonkívül - Dóka Zoltán irányában - népítélet jellege is van. A fegyelmi eljárás összefüggésében pedig a bíróság előzetes befolyásolásának is tekinthető. A kettő együtt /szavazások, fegyelmi megindítása/ a koncepciók perre korának levegőjét idézi. Több egyházmegyében nyilvánvalóan ennek megfontolása is ott volt a sok „tartózkodás” mögött. A lelkészeknek három kérdésre kellett - az egyházvezetőség intenciója szerint igennel vagy nemmel - válaszolnia a titkos szavazás keretében. /A „tartózkodás” lehetőségét - úgy tűnik - nem vagy nem nagyon vette számításba az egyházvezetőség./ A három kérdés a következő volt: 1. Elítéli-e /Elutasítja-e/ Dóka akcióját a nagygyűlés idején? 2. Elítéli-e /Elutasítja-e/ a levél tartalmát? 3. Bizalommal van-e az egyház vezetősége iránt? - A már említettek túl, a kérdések sommás és így nem eléggé pontosított volta mellett az is súlyos hibának ítéltető, hogy az LMK üléseken nem volt lehetőség a szavazás előtti alapos és sokoldalú eszmecsere a kérdésekben érintett tárgyat illetően.

A titkos szavazásra feltett három kérdés arra azonban talán mégis jó, hogy vázlatot adjon a helyzet átgondolásához.

1. Mi is történt valójában? Dóka Zoltán - saját szavai szerint - egy nagyot kiáltott, mert úgy érezte, hogy „kiáltania” kell. Ha pedig valaki kiáltani akar, meghozzá úgy, hogy meghallják, az nem dugja dunyha alá a fejét. Hanem úgy kiált, hogy oda kelljen figyelni rá. Lehetett volna ezt másképpen csinálni a konkrét helyzetben, mint ahogy Dóka Zoltán tette?

Sokan érzik úgy, hogy az LVSZ vezetősége - azzal, hogy a témát nem tűzte a nagygyűlés napirendjére - Dóka kiáltását meghallatlanná tette, s nem akar a kérdéssel foglalkozni. Az események alakulásából azonban kikövetkeztethető egy másik elgondolás is, az ti., hogy csak ott és akkor nem akart a MEE helyzetével foglalkozni. Sőt, mintha most már az LVSZ új elnökének magának kellene foglalkoznia ezzel az előző vezetőséghez érkezett, de meg nem válaszolt „interpellációval”. Ez pedig azt jelentené, hogy Dóka Zoltán mégis jókor „kiáltott”. S ezt nekünk sem lehet meghallatlanná tennünk. Hiszen értünk és helyettünk is kiáltott.

2. Ami a levél tartalmát illeti, kissé leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy két problémakör szerepel benne: a diakóniai teológiával és egyházunk életével, utolsó 25 éves történetével összefüggő a/. elvi-teológiai és b/. gyakorlati-egyházkormányzási kérdések csoportja.

* Ez az 1984 októberének elején írt helyzetelemzésem, amelyet a magam számára összegzésül és néhány barátom számára gondolatébresztő szándékkal készítettem, - természetesen aláírással jelölve -, a „szamizdatokhoz” hasonlóan terjedt szélesebb körökben is. /I.G./

A Nyílt levél szerint a diakóniai teológiának vannak hibái, sőt komoly hibái vannak. Az LVSZ nagygyűlés idején egyébként Káldy püspök is elismerte, hogy kell a felmerült kérdésekről beszélni, s készségét is nyilvánította etekinetben. Ezek a teológiai problémák azonban minden bizonnyal bővebb és hosszabb elemzést kívánnak, s nyilván csak később kerülhet rájuk sor.

A gyakorlati-egyházkormányzási kérdések tekintetében - úgy látom - a következő a helyzet: a Dóka-levél kifejezéseit /terror, személyi kultusz stb./ lehet nyersnek mondani, lehet őket mással helyettesíteni, lehet az összképet finomítani, de akik az elmúlt évtizedeket átéltük, mindnyájan tudjuk, hogy a lényegyet illetően reálisak, igazak Dóka megállapításai.

Nem kevesen gondolják azt, s a hivatalos értékelések is azt sugallják, hogy Dóka Zoltán „akciója a nagygyűlés idején” s nyílt levele is tkp. Káldy püspök személye elleni támadás. Ez azonban így nem áll. Hogy mégis ez a látszat keletkezett, annak egyszerű magyarázata abban van, hogy Káldy püspök az elmúlt negyedszázadban olyan mértékben nyomta rá bélyegét a MEE teológiájára és életére /a diakóniai teológiával, annak abszolúttá tételével, s az ezzel párosuló egyszemélyi diktatórikus kormányzásával/, hogy aki /bárki/ egyházunk teológiai helyzetét vagy az egyházkormányzást bírálja, s ezek hibáit szóvá teszi, szükségképpen úgy tűnik, hogy Káldy püspök személyét támadja. Ott ui., ahol egy ügy már szinte privát ügyként, s nem a személyes elkötelezettség tiszteletét parancsoló, de az eltérő véleményeket és álláspontokat is megengedő képviselőletében jelentkezik, ott elkerülhetetlen az ilyen bonyodalom.

Itt kell még megjegyezni azt is, hogy a szavazásra feltett kérdések megadott sorrendje tkp. csak formális logikát követ. A tartalmilag helyes sorrend szerint a másodikat /a tartalmi kérdést/ kellett volna előre venni. Ti. hogy lényegében igazak-e Dóka megállapításai. S csak ezután következő kérdés lehet az, hogy helyes, jó módot választott-e a szorongató igazság kimondására. Persze ilyenképpen még kényszerítőbb erővel következett volna annak belátása, hogy gyakorlatilag nem volt más lehetőség a szólásra úgy, hogy azt meg is kelljen hallani.

3. A tartalmi kérdések megfontolása alapján a bizalom indokolatlannak látszanék. /Persze a kérdésfölvetés itt is pontatlan és leegyszerűsített, amikor általában az egyházi vezetőséget említi./

A nagygyűlés idején azonban voltak olyan jelek, amelyek megújuló bizalmat keltettek konkrétan Káldy Zoltán püspök-elnökkel kapcsolatban is.

a./ A korábbi állandó neuralgikus pont, az Ordass-ügy rendezésére komoly lépések történtek. Káldy püspök jelentősen megváltoztatta Ordass személyére és szolgálatára vonatkozó korábban teljesen negatív véleményét. b/. A Dóka-ügyben nyitottságot és őszinte vitakészséget jelzett nyilatkozata. c/. Megválasztása után a kollektív munkára való készségét fejezte ki az LVSZ új elnöke, ami persze elsősorban a világszövetségben való tevékenységére vonatkozott, de reménységben érthető volt hazai egyházkormányzására is. Mindezek alapján nem tűnt indokolatlannak a bizalom: új és jobb fejezet kezdődik a MEE életében.

Sajnos azonban igen hamar mutatkoztak olyan jelenségek, amelyek megfagyasztozták a reménység légkörét, s a bizalmat is megkérdőjelezték. a/. A megválasztása utáni napon Káldy Zoltán többek előtt rendkívül indulatosan és igen goromba szavakkal kifakadt Dóka és Csengődy László ellen. /Ez utóbbi a júl. 29-i vendégjárás alkalmával gyűlékezétekben - az Ordass-üggyel kapcsolatban - elmondott rövid beszédével haragi-

totta magára a püspök-elnököt./ Egyebek között arról is beszélt, hogy a nagygyűlésre készülés közben - úgy látszik - nagyon meglazult a rend egyházunkban; majd a nagygyűlés után - szorosabbra fogva a gyeplőt - keményen rendet kell csinálni. b/. Megjelent az Ev. Életben Keveházi László, majd Káldy cikke, amelyekben Dóka Zoltán nyílt levelét igaztalan és egyházi újsághoz méltatlan hangnemben tárgyalták. Dóka személyét pedig gyalázkodó módon lejáratni igyekeztek. Ezekkel a cikkekkkel a gyülekezetekben nagyon sokakat megbotránkoztattak. A későbbiek során pedig kiderült, hogy Dóka Zoltánnak még arra sem adnak lehetőséget, hogy a Keveházi-cikkben lévő tévedéseket és torzításokat az újságban helyreigazítsa.* c/. Fegyelmet indítottak Dóka ellen. Ennek fő gyengéje nem egyszerűen az a többféle szabálytalanság, amely a fegyvel-mel kapcsolatos első lépések során történt az illetékesek részéről, hanem az, hogy jogi síkra terel egy ügyet, ami lényege szerint nem jogi probléma, s hogy ellentétben áll Káldy püspöknek a nagygyűlés idején a szabad teológiai eszmecserére kinyilvánított készségével.

Lehet-e ezek után egyértelműen bizalmat szavazni az egyházvezetőségnek? Annak a püspök-elnöknek, aki - úgy látszik - a nagygyűlés után mégiscsak visszatér korábbi vezetési stílusához, s annak a vezetőségnek /a püspök-elnök közvetlen munkatársainak/, amelyek nem tudta megakadályozni a nagygyűlés óta történt hibás, sőt szerencsétlen lépéseket.

Ezen a ponton természetesen világosan különböztetni kell a bizalom és az engedelmesség, ill. a bizalmatlanság és az engedetlenség között. A bizalom vagy bizalmatlanság döntően személyes, belső viszonyulása az embernek. Az engedelmesség vagy engedetlenség pedig - ha össze is függ a belsővel - jelentős mértékben az emberi magatartás kérdése. Más dolog tehát az, hogy valaki bízik, megbízik-e az egyházi vezetőségben, s az, hogy engedelmeskedik-e neki. A bizalmatlanság /a bizalom hiánya/ még nem azonos az engedetlenséggel. Nyilvánvaló azonban, s Isten ígéjére figyelve ezt is látnunk kell, hogy az engedelmességnek /az egyházi vezetőség iránti engedelmességnek is/ megvan a határa. Általánosságában erre is áll ui. a clausula Petri /Csel 5,29/, aminek külön érdekessége a mi helyzetünkre nézve, hogy az - a történeti összefüggés szerint - a vallási vezetőkkel szemben fogalmazódott meg. Konkrétan: amikor a tanításban az evangélium torzítására vagy meghamisítására kerül sor, amikor a gyakorlat síkján az evangéliummal ütköző vagy éppen ellentétes, s az evangélium ügyére káros rend kialakítására vagy intézkedés megtételére kerül sor az egyházban, akkor - esetről-estire - az engedelmesség határához érkezik a keresztyén ember.

A bizalom és engedelmesség kérdéséhez tartozik mindezek mellett még valami. Nevezetesen az, hogy az abszolút bizalom /hit/ és engedelmesség igénye egyedül Isten privilégiuma. Ez nemcsak azt jelenti, hogy senki emberfia nem követelhet embertársától /még püspök sem a lelkészektől vagy a hivektől!/ feltétlen bizalmat és engedelmességet, hanem azt is jelenti, hogy ember és ember, gyülekezet /egyház/ és egyházvezetőség relációjában sohasem nélkülözhető a kritika. Abban az értelemben ti., hogy szavakat és tetteket, elveket és gyakorlatot /konkrét intézkedéseket is/ mindig újra meg kell kölcsönösen vizsgálni, s hozzá kell mérni az igazsághoz, az egyházban az Isten ígéjéhez, közelebből az evangéliumhoz.

* Keveházi László és Dóka Zoltán később testvéri módon rendezték ezt az ügyet. (Vö. Ker. Igazság, 1997. Ősz, 31. k. lap) (A szerkesztő)

A Dóka-levél jelentősége mindezek alapján abban látható, hogy a/ rámutatott a szerzője által kritikusnak ítélt pontokra egyházunk teológiájában és életében b/. megkezdte a régóta mellőzött /sőt elhallgattatott/, de nélkülözhetetlen kritikát, és c/. ennek a kritikai átgondolásnak megvalósításához segítséget kért az evangélikus egyházak testvéri közösségétől.

Ha komolyan vesszük az evangélium ügyéért, az egyházunk életéért és szolgálatáért való felelősségünket, akkor a Dóka-levelet, s ha úgy tetszik: Dóka akcióját nem elhallgathatni kell, még kevésbé elítélni. Foglalkozni kell vele /nyilván nem kritikátlanul! / s még inkább azokkal a kérdésekkel, amelyeket a levél felvetett /vagy fel sem vetett, de összefüggnek egyházunk életével és szolgálatával/. Az lenne a kívánatos, hogy egy ilyen nyílt és szabad, de együttáll testvéri hangú beszélgetést, eszmecserét semmi /adminisztratív, ill. jogi intézkedés/ se akadályozzon meg.

Egyházunk jelenlegi bonyolult helyzetében a harcot mindenképpen jó lenne elkerülnünk. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha közös ügyünk elrendezését meg tudjuk tartani a testvéri beszélgetés és teológiai eszmecsere síkján. Ennek érdekében a./ meg kellene szüntetni a fegyelmi eljárást Dóka Zoltán ellen, b/. lehetőséget kellene adni az Ev. Életben megjelentek korrekciójára. c/. Káldy püspök úrnak és Dóka Zoltán testvérünknek a kölcsönös /! / megbocsátás és testvéri szeretet jegyében mielőbb el kellene rendezniük egymással azt, ami személyes kapcsolatukban elrendezni való, még akkor is, ha elvi-teológiai kérdésekben és események, jelenségek megítélésében továbbra sem értenek egyet egymással. Ez azonban valóban kettőjük személyes ügye, - ami persze a konkrét helyzetben kihat egész egyházunk életére is. d/. Ezek után a figyelmet minél előbb a lényegre kellene irányítani, s meg kellene kezdeni a már említett eszmecserét.

A mielőbb kívánatos eszmecsere előkészítése egy viszonylag szűkebb, de több szint képviselő, s nemcsak lelkészekből, hanem ún. laikusokból is álló munkaközösség létrehozásával kezdődhetne. Ennek feladata lehetne egy átfogó téma megfogalmazása /pl. Az egyház jelenléte, küldetése és szolgálata a mai világban, vagy Az egyház létformájának és küldetésének kérdései ma, stb./, s a témából következő altémák számbavétele. Az altémák kidolgozására megfelelő számú munkacsoportot lehetne létrehozni, talán nem az LMK-k keretében, hanem a korábban kialakított ún. teológiai szakcsoportokhoz hasonlóan, de nem csak lelkészek, teológusok részvételével. Ügyelni kellene arra, hogy a munka megfelelő intenzitással, de ne kapkodva történjék a munkacsoportokban, s hogy biztosítva legyen a jó légkör és a tudományos színvonal is. - Ennek a munkának nem lehetne célja az, hogy egy újabb kötelező teológiát dolgozzon ki, hanem hogy segítse a közös kérdések újra való átdolgozását, a teológiai és gyakorlati tisztázódást egyházunkban.

Ahol Krisztus van, ott van bizonnyal az Atya is és a Szentlélek is. Ahol pedig a Szentháromság van, ott nincs törvény, csak merő kegyelem, nincs bűn, hanem csupa irgalmasság, nincs halál, csak élet, nincs pokol, csak tiszta mennyország. Így vigasztal engem a Krisztus műve, - mintha sajátom volna.

Luther Márton

„Kelenföldi esték” - 2002

Szeretettel értesítjük az Ordass Lajos Baráti Kör tagjait, a Budapesten és környékén élő hittestvéreinket, hogy a tavasz során - márciusban, áprilisban és májusban - havonta egy-egy alkalommal tervezünk összejövetelt a kelenföldi gyülekezeti teremben. Ezek egyikére Terray László lelkész előadását várjuk, egy másik alkalommal id. Magassy Sándor ny. lelkész számol be Dunántúl csaknem valamennyi gyülekezetében végzett anyakönyvi kutatásai eredményéről, végül a Túróczy Zoltán püspökről szerkesztendő könyv megjelenése után - a Győrben tartandó könyvbemutatót követően - az emlékkönyv szerkesztői fognak beszámolni munkájukról. A „kelenföldi esték” pontos idejéről az Evangélikus Életben szeretnénk hírt adni.

*

Bejelentjük, hogy közvetlenül karácsony előtt hagyta el a nyomdát Ordass Lajos püspök „Nem tudok imádkozni” c. könyvének 3. kiadása. Ára: 550,- Ft. A többi kiadványunkkal együtt Budapesten a Huszár Gál Könyvesbolt árusítja. 10 példánynál nagyobb rendelés esetén a gyülekezeti iratterjesztések közvetlenül is fordulhatnak az OLBK-hoz (postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29. Tel: 1/403-28-07), ebben az esetben a vételárból kedvezményt adunk.

*

Jelen számunkhoz csekklapot mellékelünk, szeretettel kérjük előfizetőinket az idei évre szóló 1.000,- Ft-os előfizetési díj befizetésére. Köszönjük, hogy több Testvérünk az előfizetési díjon felül adományával is segítette munkánkat.

Előfizetőink egy kisebb része évek óta tartozik az előfizetési díj befizetésével. Nekik szeretnénk most egy testvéri ajánlatot tenni. Aki közülük két hónapon belül befizet 2600,- forintot (ez a 2000 - 2001 és 2002. évek előfizetési díja), azoknak minden előző tartozását töröljük.

*

A keresztyén ember óvakodjék életével akárkit is megbotránkoztatni, nehogy az Isten neve azért káromoltassék. Nagy dolog keresztyénnek lenni. Mert Isten szerint teremtett új ember ő, sőt Isten valóságos képmása, melyen maga az Isten akar fényleni. Ezért, amit a keresztyén *mint keresztyén* jót vagy rosszat tesz, az Isten nevére hoz dicsőséget vagy gyalázatot...

A keresztyén ember tehát vigyázzon magára. Már csak azért is, hogy legalább az Isten dicsőséges nevét megkímélje a káromlástól.

Luther Márton

Zusammenfassung

Der 14. Jahrgang unserer Zeitschrift beginnt in der Frühjahrsfolge mit den Gedanken von Lajos Ordass, aufgrund Jn 20,27: Überzeugendes Osterwort.

Anschließend an unser Ordass-Zentenarium vom vorigen Jahr, stehen in unserer jetzigen Folge noch drei weitere Artikel. Viktoria Nemes beschreibt bezüglich der im Evangelischen Museum veranstalteten Ausstellung, die Epoche in welcher der kreuztragende Bischof Ordass gedient hat. Lóránt Boleratzky teilte seine persönlichen Erinnerungen bei der Eröffnung der Ordass-Ausstellung mit. Wir bringen erneut eine von Lajos Ordass übersetzte Erzählung des Axel Hambraeus.

In unserer Studienspalte finden wir vorerst einen Kapitel: Tod und Auferstehung, aus dem Religionsbuch von István Botta. Nachher folgt der noch immer aktuelle Vortrag von György Kendeh sen., unter dem Titel: Die Aufgabe der Kirche. In seinem Vortrag anlässlich der gemeinsamen protestantischen Feier lässt uns János Itzész seine persönlichen Gefühle über die auf ihn geübte Wirkung der Reformation teilwerden. Sándor Magassy sen. beschreibt seine Gedanken über die Aktualität des Augsburger Bekenntnisses. Dorotyya Isó befasst sich mit der Frage der christlichen Verantwortung im Religionsunterricht. In der letzten Studie geben Dorotyya Isó und Zoltán Isó eine kritische Analyse über die für die Jugend bestimmte Ausgabe: Das Buch der Hoffnung. Zoltán Dókas von Luk 5,1-11 inspiriertes Gedicht sei hier wiedergegeben.

In unserer Dokumentenspalte lesen wir die Gedanken über die Lage unserer Kirche, verfasst von Gábor Itzész im Herbst 1984.

Summary

The Spring issue of the 14th volume of our periodical opens with thoughts from Lajos Ordass based on John 20, 27 titled Easter Convines.

We bring three further papers connected to last year's Ordass-Centenary. The writing of Viktória Nemes recalls the era of the service of Ordass and the form of the bishop carrying the cross - while tracing the exhibition given in the Lutheran Museum. Lóránd Boleratzky gave account of his personal memories at the opening of the Ordass exhibition. Once more we can read a novel translated by Lajos Ordass written by Axel Hambraeus.

In our Studies column we first bring a chapter from the religion textbook of István Botta titled Death and Resurrection. This is followed by a lecture from György Kendeh Sen. titled The Task of the Church. The question discussed is vaild to this day. Bishop János Itzész confesses in his lecture given at the joint protestant celebration about what the Reformation means to him. Sándor Magassy Sen. gives his thoughts on the current validity of the Augustan Confession. The study from Dorotyya Isó discusses the question of Christian responsibility concerning the teaching of religious studies. In the last study Dorotyya Isó and Zoltán Isó give a critical analysis of the youth edition titled The Book of Hope.

The poem by Zoltán Dóka was inspired by Luke 5,1-11.

In our Documentaries column we bring a paper by Gábor Itzész written in 1984 titled Thoughts on the Situation of our Church.

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Dr. Boleratzky Lóránd</i> ny. ügyvéd, egyetemi magántanár	Budapest
+ <i>Botta István</i> lelkész	Tordas
+ <i>D. Dóka Zoltán</i> lelkész	Hévízgyörk
+ <i>Axel Hambræus</i> lelkész, író	Orsa /Svédország/
<i>Isó Dorottya</i> lelkész	Veszprém
<i>Isó Zoltán</i> lelkész	Veszprém
<i>Ittész Gábor</i> lelkész	Győr
<i>Ittész János</i> püspök	Győr
+ <i>Id. Kendeh György</i> lelkész	Budapest
<i>Id. Magassy Sándor</i> ny. lelkész	Sikátor
<i>Dr. Nemes Viktória</i> főiskolai docens	Budapest
+ <i>D. Ordass Lajos</i> püspök	Budapest

***

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i> A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
<i>Ordass L.:</i> Vádirat, Korrajz	40,-
<i>Ordass L.:</i> Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
<i>Ordass L.:</i> Akikkel az Úton találkoztam	400,-
<i>Ordass L.:</i> Útravaló az év minden napjára	1.190,-
<i>Ordass L.:</i> Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Ordass-Lyngar:</i> A fáktya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
<i>Terray L.:</i> Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
<i>Scholz L.:</i> Tisztítsd meg szívedet	100,-
<i>Scholz L.:</i> Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
<i>Ritter-Tekus:</i> A lelkipásztor imádsága	100,-
<i>Sólyom J.:</i> Híszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	280,-
<i>Boleratzky L.:</i> Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
<i>Luther M.:</i> 14 vigasztaló kép	160,-
<i>Botta I.:</i> Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
<i>Vajta V.:</i> Hit és élet összecsengése	40,-
<i>Jung E.:</i> Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
<i>Böröcz S.:</i> Kiáltás a mélyből	800,-
<i>Maróthy J.:</i> Szegények szíve, Novellák	500,-
<i>Kendeh-Newman:</i> Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
<i>Dóka Z.:</i> Márk evangéliuma, Kommentár	1.500,-
<i>Rózse I.:</i> A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i> Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.300,-
<i>Scholz L.:</i> Elveszett és megtaláltatott	130,-
<i>Kaj Munk:</i> Három dráma	600,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1000,- Ft + postaköltség.

Külföldre 15 DM. Egy szám ára 250,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29.

KERESZTYÉN IGAZSÁG - ÚJ FOLYAM
TARTALOMJEGYZÉKE

17 - 52. szám

1993-2001.

(Összeállította: Isó Dorottya)

	Szám	Oldal
MEDITÁCIÓ, ÁHITAT		
Botta István: Jézus főpapi szolgálata	25.	4.
Dóka Zoltán: Húsvéti köszöntés	21.	2.
Eszterházy István: Esztendő fordulóján	28.	39.
Heubach, Joachim: „Hogy mindenkit hozzásegítsünk a Krisztusban adott teljességhez.”	20.	1.
Iltzész Gábor: Bizonyágtételből születő húsvéti hit	29.	2.
Iltzész Gábor: Örömhír - nekünk	28.	3.
Karner Károly: A te hited megtartott téged!	22.	1.
Keken András: Óh én szerelmes Jézusom (vers)	31.	6.
Luther Márton: Csodálatos Krisztus	39.	1.
Luther Márton: Ő választott minket	43.	1.
Id. Magassy Sándor: Pünkösöd következménye: a „Szentlélek Egyháza”	26.	1.
Ordass Lajos: Akarsz-e meggyógyulni?	31.	1.
Ordass Lajos: „Ama Vigasztaló”	30.	1.
Ordass Lajos: A vallástétel öröme	38.	2.
Ordass Lajos: Az egyház örök kincse	35.	1.
Ordass Lajos áhitata és imádsága	24.	1.
Ordass Lajos: Boldogító örömhír	48.	1.
Ordass Lajos: Elvégeztetett!	37.	1.
Ordass Lajos: Élet a halálból	42.	1.
Ordass Lajos: Húsvét: fordulópont	45.	1.
Ordass Lajos: Ígéret, amiben megkapaszkodhatunk	50.	1.
Ordass Lajos: Jézus Krisztus halálának gyümölcsei - prédikáció a minneapolis-i Evangélikus Világgyűlés megnyitó istentiszteletén	27.	2.
Ordass Lajos: Karácsonyi örömhír	44.	1.
Ordass Lajos nagypénteki áhitata	21.	1.
Ordass Lajos: Óév estéjére	32.	40.
Ordass Lajos: Sötétségből világosságra	51.	1.
Ordass Lajos: Új parancsolat	32.	1.
Ordass Lajos: „Údvöz légy, kereszt...”	49.	1.
Ordass Lajos: Vigasztaló ígéret	33.	1.
Ordass Lajos: Vonzó keresztyénség	34.	1.
Rözsse István: Megemlékezés a temetőben	31.	2.
Szabó József : A cél	18.	1.
Szabó József igehirdetése	17.	1.
Szabó József: Krisztus királysága	19.	1.
Szabó József: Öregek evangéliuma	40.	6.

	Szám	Oldal
Székely népének	24.	2.
Tekus Ottó: Szép karácsony ünnepén	36.	1.
Zászkaliczky Péter: Békesség néktek	23.	1.
IGEHIRDETÉS		
Budaker Oszkár: Farkasok juhok ruhájában	46.	1.
Bultmann, Rudolf: Pál athéni beszéde	34.	2.
Dóka Zoltán: „.....ahova te mégý, oda megyek....” (Igehírdetés az Ordass házaspár sírjánál)	39.	2.
Dóka Zoltán: Egy politikus találkozik Jézussal	44.	2.
Dóka Zoltán: Él! Elöttünk megy! Meglátjuk őt! Ne féljeteK! - Húsvéti igehírdetés	41.	1.
Ittés Gábor: Nem a láthatókra nézünk	47.	1.
Ittés János: Szavát tartó, hűséges Istenünk	40.	1.
Id. Kendeh György: Kedves esztendő!	52.	5.
Id. Kendeh György: Tanúskodásra mozgósító örömhír	37.	2.
Id. Magassy Sándor: Boldog halottak	43.	2.
Ordass Lajos: Karácsony a börtönben	52.	1.
Ordass Lajos: Mindvégig... (Igehírdetés Puskás János lelkészavatásán)	38.	3.
Schweizer, Eduard: Búcsuprédikáció	43.	4.
BIBLIATANULMÁNY		
Tekus Ottó: Közelebb Ezékielhez	39.	6.
VERSEK, ÉNEK		
Dóka Zoltán: Fegyverletétel, A nagyokhoz	52.	9. 32.
Heyden, Sebald: Ember, sirasd nagy vétkeidet	41.	39.
Karöltve jár itt...	28.	1.
Luther Márton: 150. sz. Karácsonyi ének	32.	12.
Scholz László: A prédikáció	50.	2.
Az elrejtőzködő Isten	50.	21.
Isten tulajdonában	50.	38.
Scholz László: Dicsőség Istennek	32.	13.
Scholz László négy sorosai az <i>Üvegszilánkok</i> c. sorozatból	40.	39.
Scholz László négy sorosai az <i>Üvegszilánkok</i> c. sorozatból	42.	39.
Scholz László négy sorosai az <i>Üvegszilánkok</i> c. sorozatból	44.	38.
Scholz László: Négy sorosok az <i>Üvegszilánkok</i> című sorozatból	51. szám	4.11.13.
Scholz László: Négy sorosok az <i>Üvegszilánkok</i> c. sorozatból	52.	39.
Scholz László: Orate!, Tűrj derekasan!, Sapientia, Féligazság, Ősatyák, Istenhez, ismételten	47.	38.
Scholz László: Ordass; Kendeh György halálára; Négy sorosok az <i>Üvegszilánkok</i> c. sorozatból	49.	55.
Te vagy reményem sziklaszála	28.	38.
ELBESZÉLÉS		
Heidenstam, Verner: Az árnyék. Ford.: Ordass L.	29.	35.
Larsson János: Az öreg almafa. Ford.: Ordass L.	29.	33.
Ordass Lajos: Magánzó	28.	35.

TANULMÁNYOK

Adámi László: Állásfoglalás a megigazulás „közös értelmezéséről” szóló LVSZ-Vatikán Nyilatkozat kapcsán	37.	9.
Andersson, Lars O.: A Lutheránus Világszövetség és a Magyar Evangélikus Egyház kapcsolata Ordass és Káldy püspöksége idején	20.	32.
Baer, David: Két válasz - három magatartás (A Magyarországi Evangélikus Egyház közelmúltjának vizsgálata)	38.	17.
Bohus Imre: A Formula Concordiae keletkezése és jelentősége	28.	11.
Boleratzky Lóránd: A Dunántúli Egyházkerület feltámadása	48.	29.
Boleratzky Lóránd: A három kerület visszaállításának szükségessége	30.	13.
Boleratzky Lóránd: Az állam és az evangélikus egyház közti 1948. évi egyezmény	40.	23.
Boleratzky Lóránd: Az Ordass Lajos Baráti Kör tíz éve	41.	19.
Boleratzky Lóránd: A zsinat hitele	46.	29.
Boleratzky Lóránd: A zsinat lefejezte az egyház legfelső vezetését	36.	18.
Boleratzky Lóránd: Állam és egyház viszonya	20.	44.
Boleratzky Lóránd: Egyházjogászképzésünk problematikája	52.	25.
Boleratzky Lóránd: Gondolatok Túróczy Zoltán püspök rehabilitációjáról	34.	31.
Boleratzky Lóránd: Még egyszer az egyházkerületek kérdéséről	26.	14.
Boleratzky Lóránd: Még egyszer az országos felügyelői tisztségről	37.	28.
Boleratzky Lóránd: Mi az igazság Túróczy Zoltán püspök rehabilitációja körül?	30.	10.
Boleratzky Lóránd: Ordass püspök és a politika	39.	31.
Boleratzky Lóránd: Successio apostolica	51.	22.
Boleratzky Lóránd: Válasz Harmati Bélának	26.	17.
Boleratzky Lóránd: Változtatásra érettek a felsőbb egyház- kormányzati szervek elnökségeire vonatkozó választási szabályok	22.	24.
Botta István: Melanchton és Luther	23.	26.
Cserháti Péter: Hozzászólás a Dunántúli Egyházkerület feltámadásának témájához	49.	52.
Cserháti Péter: Tények és valóság - a MEVISZ-BÁRKA négy évéről	18.	18.
Dóka Zoltán: A környezet felelőssége	31.	25.
Dóka Zoltán: Az egyház lelki, strukturális és személyi megújulásának összefüggései	32.	15.
Dóka Zoltán: Az Ordass Lajos Baráti Kör önértelmezése	41.	23.
Dóka Zoltán: Az ökumené a lutheri teológia összefüggésében	17.	16.
Dóka Zoltán: Egy út - egy sors (Keken András portréjához)	37.	32.
Dóka Zoltán: Jézus feltámadása mint történeti kérdés, teológiai és igehirdetési feladat	41.	7.
Dóka Zoltán: Luther a „felforgató”	19.	13.
Dóka Zoltán: Lutheránus identitás és ökumené	39.	19.
Dóka Zoltán: Márk evangéliuma (bemutató részlet)	26.	25.
Dóka Zoltán: Mi az egyház feladata?	45.	10.
Dóka Zoltán: Ordass mindenkié!	38.	8.

	Szám	Oldal
Egyházunk megújulásának kérdéséről beszélgetünk Cserhátiné Szabó Izabella - Cserháti Péter: Elképzelések és remények egyházunk jövőjére nézve	33.	23.
Ittzs János: A múlt öröksége egyházunk jelenében	33.	14.
Szeverényi János: Egyházunk jövője	33.	21.
ifj. Zászkaliczky Pál: „Kedv, remények...” Gondolatok két találkozó kapcsán	33.	29.
Elert, Werner: Humanitás és egyház. Melancthon születésének 450. évfordulójára	21.	8.
Elert, Werner: Törvény és evangélium (I. r.)	22.	5.
Elert, Werner: Törvény és evangélium (II. r.)	23.	4.
Elert, Werner: Törvény és evangélium (bef.)	24.	3.
Galli István: Jány Gusztáv rehabilitálása	26.	21.
Glenthøj, Jørgen: Miért kellett Jézusnak meghalnia?	34.	6.
Gyapay Gábor: A budapesti (fasori) Gimnázium története I. rész	32.	25.
Gyapay Gábor: A Faszor újjászületése (II. rész)	36.	12.
Gyapay Gábor: A Faszor újjászületése (III. rész, befejezés)	37.	22.
Győriné dr. Drenyovszky Irén: Az abortusz és a hívő ember	18.	15.
Győriné dr. Drenyovszky Irén: Pótlás „Az abortusz és a hívő ember” c. cikkéhez	19.	30.
Herényi István: Isten útja - ember útja	40.	26.
Herényi István - Törös László: A református és evangélikus törvényalkotásról	31.	14.
Ittzs Gábor: Helyzetrajz a Magyarországi Evangélikus Egyházról 1996-ban	31.	32.
Ittzs Gábor: Ordass Lajos élete és munkássága - kritikus helyzetek tükrében	41.	29.
Karner Károly: Házasság és családvédelem egyházunkban	18.	5.
Id. Kendeh György: Iskoláink indulása. Pótlás	20.	31.
Koester, Helmut: A történeti Jézus és a „Küriosz Krisztosz” kultusza (I. rész)	34.	10.
Koester, Helmut: A történeti Jézus és a „Küriosz Krisztosz” kultusza (2. rész)	35.	6.
Kovács Géza: Ráth Mátyás (1749-1810)	43.	12.
Láng Jánosné: Keresztyén hit és a természettudományok tanítása	28.	5.
Luibl, Hans J.: A „koinonia” lutheri értelmezése	20.	41.
Magassy Katalin-id. Magassy Sándor: „Konzervatív” hittankönyveink	43.	22.
Id. Magassy Sándor: A megigazolásról folytatott „ökumenikus párbeszéd” fejleményei	39.	27.
Id. Magassy Sándor: A megigazulás tanításának „ökumenikus” olvasata	37.	13.
Id. Magassy Sándor: A püspöki tiszttel legitimitása és apostolisága	48.	35.
Id. Magassy Sándor: A püspöki tiszttel legitimitása és apostolisága (folyt.)	49.	44.
Id. Magassy Sándor: Az Egyezmény (1948-1989)	40.	9.
Id. Magassy Sándor: Az országos felügyelői tisztség történetisége	36.	21.
Id. Magassy Sándor: Egyházunk utolsó ötven éve	41.	11.

	Szám	Oldal
Id. Magassy Sándor: Evangélikus Egyháztörténeti Névtár (1522- napjainkig)	25.	7.
Id. Magassy Sándor: „Evangélikus” hittankönyveink (1)	21.	22.
Id. Magassy Sándor: „Evangélikus” hittankönyveink (2)	22.	14.
Id. Magassy Sándor: „Evangélikus” hittankönyveink (3)	23.	17.
Id. Magassy Sándor: „Evangélikus” hittankönyveink (bef.)	24.	12.
Id. Magassy Sándor: Végszó „az országos egyházi felügyelői tisztség történetisége” témához	37.	31.
Nagy Miklós: „Jézus panasza” - a lübecki Krisztus szobor	26.	19.
Ordass Lajos: A Szentlélek munkája a családi életben	26.	5.
Pósfay György: Ordass Lajos néhány kortársának későbbi életútjáról (I. rész)	34.	23.
Pósfay György: Ordass Lajos néhány kortársának későbbi életútjáról (2. rész)	35.	14.
Pukánszky Béla: Schneller István neveléstana: a „személyiség paedagógikája”	35.	20.
Rókusfalvy Pál: Az élet értelme	26.	10.
Rókusfalvy Pál: Igazságra nevelés - Hozzászólás az egyházi nevelés kérdésköréhez	46.	22.
Rözse István: A legújabb kor egyháztörténeti kutatásai	42.	30.
Rözse István: Mindent vizsgáljatok meg!	30.	15.
Rözse István : Mindent vizsgáljatok meg (folytatás)	31.	18.
Schmid, Hans Heinrich: A bibliaolvasásról	40.	28.
Schmid, Hans Heinrich: Timor Domini initium sapientiae	36.	5.
Scholz László: A család - Luther tanításában	17.	8.
Scholz László: A család mellett emelünk szót!	52.	16.
Scholz László: A lélek (vers)	26.	9.
Scholz László: Luther végrendelete - vers	17.	23.
Sulyok Elemér: A hegyi beszéd teológiai súlypontjai - Értelmezési kísérlet	44.	5.
Terray László: A norvég „Ordass-vita”	32.	38.
Terray László: Bonyhádi emlék	30.	29.
Terray László: Észak nem felejt	38.	12.
Terray László: Kirekesztették a „valóságot”?		
Evangélikus Világgyűlés Budapesten	17.	24.
Terray László: Ordass Lajos evangélikus püspök irathagyatéka	34.	19.
Terray László: Ordass Lajos és Eivind Berggrav	27.	30.
Terray László: „Ordass-vita” Norvégiában	31.	29.
Urbán Ernő: Az Ótestamentom üzenete	39.	16.
Vajta Vilmos: Kereszt és feltámadás	20.	19.
Weltler Sándor: A keresztség, mint az egyetlen egyetemes szentség	17.	3.
Weltler Sándor: Búcsú a struktúrától?	19.	19.
Wiczján Dezső: Luther reformátori fejlődése		
Bevezető: id. Magassy Sándor	19.	5.
Id. Zászkaliczky Pál: Hitre nevelés - lehetséges?	52.	19.
ifj. Zászkaliczky Pál: Jelentés az 1998-2000-es zsinat karzatáról	50.	42.
Zászkaliczky Tamás: Johann Sebastian Bach ma is prédikál	47.	12.

	Szám	Oldal
DOKUMENTUMOK		
A Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Bíróságának ítélete Zászkaliczky Pál ügyében	47.	26.
A REHABILITÁCIÓ kérdéséhez	19.	37.
A rehabilitált lelkészek és világi tisztségviselők	17.	43.
A szerkesztőbizottság: Nem hallgathatunk	44.	20.
A „Zászkaliczky-ügy” dokumentumai (szemelvények)	44.	21.
Az OLBK elnökségének levele az LVSZ elnökéhez	33.	32.
Az Ordass Lajos Baráti Kör közleményei	25.	38.
Az Ordass-rehabilitáció:		
Boleratzky Lóránd: Néhány megjegyzés Ordass Lajos püspök rehabilitációjához	29.	27.
Ráskai Ferenc: Cui prodest?	29.	25.
Szerkesztőség Ordass Lajos rehabilitálásáról	29.	30.
A Zsinati Elnökség válasza a Memorandumra	24.	29.
Balikó Zoltán: Levél a főszerkesztőhöz	18.	29.
Boleratzky Lóránd: A jogrend védelmében	44.	34.
Boleratzky Lóránd: Egy ítélet margójára	47.	30.
Boleratzky Lóránd: Hétpécseletes titok a rehabilitáltak névsora?	18.	26.
Dedinszky Gyula: Adalékok az egyháztörténet részére	24.	32.
Dedinszky Gyula: Adalékok az egyháztörténet részére	25.	30.
Dedinszky Gyula: Adalékok az egyháztörténelemhez	26.	29.
Dóka Zoltán: Helyreigazítás	35.	32.
Dóka Zoltán: Levél a Lutherische Welt-Information Szerkesztőségének Genf-be	34.	37.
Dóka Zoltán: Nyílt levél Balczó Andrásnak	43.	37.
Dóka Zoltán: Testvérem Káldy Zoltán!	52.	30.
Egy régi riport	40.	31.
Göllner Pál: Levél Káldy Zoltánnak	52.	29.
Harmati Béla: Helyreigazítás kérése a Keresztyén Igazság 1993. évi tavaszi számához	18.	23.
Herényi István: Áttekintés az Ordass Lajos Baráti Kör tíz esztendejéről	43.	35.
Ittész Gábor: Nyílt levél a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériumának és Közgyűlésének	33.	34.
Keken András: Gyermekvers felnőtteknek	24.	28.
Keken András: „.....nemleges válaszom indoklása.....”	37.	36.
id. Magassy Sándor: Megjegyzések dr. Harmati Béla püspök-elnök „helyreigazítás”-t kérő iratához	18.	24.
Martos Pál: Leköszönés számvevőszéki tagságáról	19.	36.
Murányi László: Lemondólevél	46.	32.
Nyilatkozat	37.	37.
Ordass Kekenről, Keken Ordassról	24.	22.
Ordass Lajos rehabilitációja:		
Az Ordass család keresete	28.	19.
A kerületi ügyész előterjesztése	28.	22.
Ítélet	28.	32.
Terray László: Ordass Lajos és Veöreös Imre	43.	33.

	Szám	Oldal
Testvéri levélváltás Keveházi László és Dóka Zoltán között	35.	31.
Weltler Sándor: Levél id. Kendeh Györgyhöz	18.	32.
Id. Zászkaliczky Pál: A Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Bíróságának	18.	28.
ifj. Zászkaliczky Pál: Összefoglaló az Evangélikus Teológus Otthonról szóló törvény általános vitájához	42.	36.
Zászkaliczky Péter: A Keresztyén Igazság szerkesztőségének	18.	31.
LUTHER MÁRTON		
Utolsó feljegyzése 1546. febr. 16.	29.	40.
REFLEXIÓK		
Boleratzky Lóránd: Egyházi személyek politikai szerepvállalása és a zsinat	21.	40.
Dóka Zoltán: A kapun kívül. - Egy japán katona vallomásai	21.	35.
OLBK választmánya: M E M O R A N D U M	21.	42.
EGYHÁZUNK - MA		
Böröcz Enikő: Egyházunk életének megoldásra váró „nehéz” kérdései	25.	22.
Dóka Zoltán: Együtt Krisztussal és egymással	25.	18.
Id. Magassy Sándor: Levél az ÜZENET Szerkesztőségének	25.	28.
Id. Pröhle Károly: A teológia feladata a jelenkorban	25.	14.
Zoltán László: Elhívásom (vers)	25.	26.
SZÉKFOGLALÓ		
Püspöki székhely	27.	7.
A PER		
Boleratzky Lóránd: Az Ordass-per	27.	15.
Ordass Lajos: Az utolsó szó jogán	27.	25.
ZSINATI HÍRMONDÓ		
Boleratzky Lóránd: Lemondó levele	31.	11.
Boleratzky Lóránd: Rekviem az egyházkerületek felett	32.	2.
Horváthné dr. Molnár Lívia: Lemondólevél	32.	5.
Id. Magassy Sándor: Zsinatbúcsúztató	32.	7.
Valentinyi Károly: Bejelentése	31.	10.
Id. Zászkaliczky Pál: Lemondólevél	32.	6.
Zászkaliczky Péter: Lemondó levele	31.	7.
KITEKINTÉS		
Dóka Zoltán: Bulányi Györgyöt rehabilitálták!	36.	24.
VISSZATEKINTÉS		
Szerdahelyi Pál: Ordass Lajos püspök utolsó vidéki szolgálata	38.	21.
BESZÁMOLÓ		
Böröcz Enikő: Lélekharang helyett a jövő harangjai (Tudósítás az OLBK közgyűléséről)	38.	35.
Isó Zoltán: Emlékezés Isten kiáltó szolgájára	52.	33.

	Szám	Oldal
Ittész János: A megvizasztaltak éneke	40.	35.
Kovács Péterné: Híradás egy találkozóról	40.	35.
Id. Magassy Sándor: A „csabai disputa”	38.	37.
ifj. Zászkaliczky Pálné Mirák Katalin: Erlangeni tükörcserepek, avagy benyomások egy nemzetközi egyháztörténeti konferenciáról	39.	35.
KELENFÖLDI ESTÉK		
A Níceai Hitvallás többlete:		
Bohus Imre: Hiszek a Szentlélekben	50.	28.
Győri Gábor: Hiszek az egy Úr Jézus Krisztusban	50.	22.
Tekus Ottó: Hiszek az egy Istenben	50.	15.
Bajuszné Orodán Krisztina: Boldogok, akiket az igazságért üldöznek - Áhitat	48.	21.
Baranyay Csaba: Boldogok a tiszta szívűek	46.	9.
Bácskai Károly: Az egyház pásztori szolgálata	44.	17.
Id. Bencze Imre: Boldogok, akik sírnak	44.	16.
ifj. Cselovszky Ferenc: Boldogok a békét szerzők	47.	3.
Dóka Zoltán: Átlátszó szívű emberek - Egyházi nevelés, iskolák, teológusképzés	46.	11.
ifj. Fabiny Tibor: A reformáció aktualitása	45.	22.
Ittész Gábor: A béke dimenziói - a lutheri két birodalomról szóló tanítás	47.	5.
Ittész János: Az egyház és világ összeütközése - Előadás	48.	23.
Németh Mihály: Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra	45.	19.
Németh Zoltán: Boldogok az irgalmasok	46.	5.
Smidéliusz András: Jézus a világ világossága	50.	36.
Smidéliusz Gábor: Jézus a feltámadás és az élet	50.	39.
Szabó András: Jézus az élet kenyere	50.	34.
Sztojanovics András: Az egyházi szeretetszolgálat elkötelezése és korlátai	46.	7.
Vári Krisztina: Boldogok a szelídek	45.	18.
Id. Zászkaliczky Pál: Átlátszó szívű emberek (Hozzászólás)	46.	18.
Id. Zászkaliczky Pál: Boldogok a lelki szegények	44.	12.
ifj. Zászkaliczky Pál: Pénz és pénzkezelés az egyházban	44.	13.
ORDASS - CENTENÁRIUM		
Böröcz Enikő: „A legfiatalabb püspök” - Ordass Lajos püspök első megszólalásai	49.	14.
Gritsch, Eric W.: Isten fátyola - Teológiai visszapillantás Ordass Lajosra	49.	6.
Hambraeus, Axel: Marcus Aurelius: Önvizsgálat	52.	13.
Isó Dorottya: Isten szelíd és halk hangja	51.	2.
Ittész Gábor: Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás	50.	3.
Ittész János: Az engedelmisség és reménység távlatai	49.	2.
Lønning, Per: Bergen, 1942 - Budapest, 1984	51.	5.

	Szám	Oldal
Pósfay György: Találkozásaim Ordass Lajossal (1.rész)	49.	23.
Pósfay György: Találkozásaim Ordass Lajossal (folytatás)	50.	8.
Pósfay György: Találkozásaim Ordass Lajossal (befejező rész)	51.	14.
Terray László: Mozaikszemek az Ordass-centenárium alkalmából	51.	12.
Terray László: Ordass-szimpózium Ausztriában	49.	30.
Verli Sándor: Ordass domborműve előtt állva	52.	12.
Id. Zászkaliczky Pál: Ordass, a gyülekezeti lelkész	52.	10.
KÖSZÖNTŐ		
A 75 éves Botta István köszöntése	19.	4.
A 75 éves D. dr. Vajta Vilmos köszöntése	18.	4.
Boleratzky Lóránd: Dr. Terray László 70 éves	20.	4.
Boleratzky Lóránd: D. Terray László laudációja	52.	8.
Botta István 80 éves	37.	7.
Dóka Zoltán köszöntése	41.	6.
Dóka Zoltán: Levél Terray Lászlóhoz	20.	14.
Id. Kendeh György 85 éves	33.	2.
Pósfay György: Kicsoda Terray László?	20.	6.
Scholz László 90 éves	50.	2.
Vajta Vilmos 80 éves	38.	6.
ÉVFORDULÓK		
A TESTVÉRI SZÓ-ra emlékezünk. 1986-1996.	29.	20.
Dóka Zoltán: Walter Mosters emlékezete	29.	23.
60 éve született... /a Keresztyén Igazság/ Luther halálára emlékezünk:	21.	4.
Az utolsó utazás	29.	6.
Hazatérés	29.	8.
Luther Márton utolsó prédikációja	29.	10.
Luthertől idézetek	29.	17.
Vers - Haluszka Rózsa: Wittenbergben	29.	18.
Vers - Túrmezei Erzsébet - Az utolsó „igen”	29.	5.
EMLÉKEZÉS		
A LUTHER OTTHON nyílt levelének aláírói	18.	36.
A 85 éves Scholz László köszöntése	30.	2.
Boleratzky Lóránd: Ordass Lajos emléktáblájánál	17.	40.
Boleratzky Lóránd: Ötven éve halt mártírhalált Kaj Munk dán lelkész	22.	32.
Boleratzky Lóránd: Száz éve született Zsedényi Béla	21.	31.
Botta István: In memoriam dr. Komjáthy Miklós	18.	34.
Dóka Zoltán: A lángot vivő katona	23.	32.
Dóka Zoltán: Emlékezés Budaker Oszkára	42.	19.
Dóka Zoltán: 25 éve halt meg Keken András	42.	24.
Dóka Zoltán: “Kezrede bízom lelkemet...”	22.	27.
Dóka Zoltán: lic. dr. Karner Károly professzor halálának 10. évfordulóján	24.	19.
Emlékezünk!	29.	1.

	Szám	Oldal
Emlékezünk és emlékeztetünk	27.	1.
1000 éves a magyar iskola	30.	7.
1848. március 15-re emlékezünk	25.	1.
Gömöry József: Miért vagyunk teológusok? - Karner Károly emlékére	45.	2.
Gyászjelentés Tóth Béla haláláról	42.	29.
Három évforduló	38.	1.
Iskoláink indulása	19.	31.
Ittész Gábor: Tíz éves Dóka Zoltán Nyílt levele	22.	30.
Ittész János: A „majdnem elfelejtett” Melanchthon	33.	3.
Ittész János: Megemlékezés a 15 éve elhunyt D. Ordass Lajos püspök sírjánál	19.	32.
Karner Károly születésének 100. évfordulójára:		
Dóka Zoltán: Emlékek közt válogatva	33.	12.
Sulyok Elemér: Egy Írások főlé hajló teológus	33.	6.
Terray László: Az „Írás-tudó”	33.	8.
Vladár Gábor: Karner Károlyról-református szemmel	33.	11.
Zoltán László: Emléktöredékek Karner Károlyról	33.	5.
Zsigmondy Árpád: Professor Novi Testamenti	33.	8.
Keken András: Gyermeekvers nagyoknak	23.	36.
Keken András: Hromádka és Ordass	23.	30.
Id. Kendeh György: Halottaink	23.	38.
Id. Kendeh György: Jørgen Glenthoj halálára	34.	5.
Kölcsey Ferenc: Hymnus	25.	2.
Id. Magassy Sándor: 1848. március 15.	37.	6.
Molnárné dr. Baranyai Dóra: A jászberényi evangélikus szórványgyülekezet (Kb. 1936-1966)	22.	36.
480 éve kezdődött a reformáció:	35.	2.
Felhívás imádkozásra egyházunkért október 31-én	35.	5.
Ittész János: Boldog rabság?!	35.	3.
Scholz László: Vallástétel 1947-ben (Vers)	35.	2.
Pór János: A „tököli” Biblia	30.	5.
Pusztába kiáltott (Elő) szó	25.	3.
Reményi Mihály: A nyíregyházi két Leffler	30.	8.
Réthelyi János: In memoriam Tóth Béla (1943-1999)		
Interjú Tóth Bélánéval	43.	9.
Rökusfalvy Pál: Laudáció - D. Ordass Lajos (1901-1978)	46.	4.
Scholz László: Helytállás - megbecsülés	18.	37.
Szabadi Sándor: Emlékezés Ravasz Lászlóra halálának negyedszázados évfordulóján	45.	3.
Vajta Vilmos halálára	40.	5.
Vers - Molnár Gyula: A fekete kocsi	30.	4.
Id. Zászkaliczky Pál: D. Ordass Lajos püspök posztumusz kötüntetése	46.	3.
Id. Zászkaliczky Pál: Igehirdetés D. Ordass Lajos püspök sírjánál, halálának 19. évfordulóján	36.	3.

	Szám	Oldal
HALOTTUNK		
Zászkaliczky Péter: Igehirdetés Ordass Lajosné temetésén	27.	27.
IN MEMORIAM		
Botta István		
Botta István (1918-1999)	42.	3.
Botta István: A valódi Dévai-kép	42.	16.
Botta István: Az új emberről szóló tanítás	42.	12.
Botta István: Prófécia a húsvéti örömről	42.	9.
Botta Istvántól búcsúzunk	42.	2.
Dóka Zoltán: A harcos hazatért	42.	5.
Herényi István: Emlékezés Botta István temetésén	42.	8.
Dóka Zoltán		
Bohus Imre: Sötétségen áttörő fény - Igehirdetés Dóka Zoltán temetésén	48.	3.
Dóka Mária: „...Csak előre ment”	48.	7.
Dr. h.c. Dóka Zoltán (1929-2000)	48.	2.
Dóka Zoltán: A garancia - Igehirdetés	48.	17.
Dóka Zoltán: Helyzetjelentés - Kuchen, 1984. augusztus 15.	48.	12.
Dóka Zoltántól búcsúzunk	48.	2.
Isó Dorottya: „A hegyek eltávoznak....”	48.	10.
Ittész Gábor: Dóka Zoltán ravatalánál	48.	6.
Schmid, Hans Heinrich: Levél a Dóka családnak	48.	8.
Kendeh György		
Boleratzky Lóránd: Kendeh Györgytől búcsúzunk	49.	32.
Id. Kendeh György: A Krisztust prédikáljuk!	49.	34.
Rözse István: Kendeh Kirchnopf György ravatalánál	49.	38.
Id. Zászkaliczky Pál: Id. Kendeh György, az OLBK titkára - Interjú Id. Kendeh Györgyével	49.	42.
KÖNYVISMERTETÉS, KÖNYVEKRŐL, KÖNYVRECENZÍÓ		
Boleratzky Lóránd: Néhány megjegyzés Benczúr László öninterjújához	35.	35.
ifj. Fabiny Tibor: A „negyedik lila” kötet	47.	32.
Ittész Gábor: Az evangélikus egyház tanítása a népről	32.	31.
Küng, Hans: CREDO das Apostolische Glaubensbekenntnis - Zeitgenossen erklärt c. könyvről:		
Tekus Ottó: Az apostoli Hitvallás magyarázata kortársaknak	36.	32.
Id. Magassy Sándor: A krisztocentricitás korlátai és távlatai - Gondolatok Luther „Négy vigasztaló zsoldár Mária magyar királynéhez” c. munkájával kapcsolatban	34.	35.
Id. Magassy Sándor: Az „ökumenikus” Újszövetség - Gondolatok Dr. h. c. Veöreös Imre könyvéhez	33.	36.
Id. Magassy Sándor: Budaker Oszkár emlékezete - Gondolatok Zoltán László könyvével kapcsolatban	46.	34.
Id. Magassy Sándor: Dogmatika mint tény és reménység (Dr. Nagy Gyula: Az egyház mai tanítása - Evangélikus dogmatika I.)	52.	35.

	Szám	Oldal
Id. Magassy Sándor: Egyháztörténet mozaikcserépben	31.	37.
Id. Magassy Sándor: Kincs cserépedényben - Gondolatok a „Nem voltam egyedül” II. kötetével kapcsolatban	45.	33.
Id. Magassy Sándor: Zsebkönyv az egyházzól (H.Küng: Mi az egyház?)	51.	32.
Rőzse István: A halál árnyékának völgyében c. könyvéről:		
Böröcz Enikő: Héroszok vagy hitvallók?	36.	29.
Dóka Zoltán: Oly korban éltek	36.	27.
Id. Magassy Sándor: Egy füstbe ment per	36.	28.
Scholz László: „Elveszett és megtaláltatott” c. bibliatanulmányáról	44.	37.
Scholz László: Gondolatok egy kommentárhoz	30.	32.
ifj. Zászkaliczky Pál: Teológia volt-e a teológia, avagy némi irigykedés református testvéreinkre	41.	36.
Zászkaliczky Péter: Ógyházi perikópák - Szélgjegyzetek Magassy Sándor könyvéhez	40.	37.
INTERJÚ		
Megkérdeztük dr. Weltler János kerületi felügyelőt	51.	26.
LAPOZGASSUNK EGYÜTT...	17.	44.
OLVASÓINK ÍRJÁK, LEVELESLÁDÁNKBÓL, POSTÁNKBÓL		
Bonnyai Sándor levele dr. Radvánszky Antalról	36.	35.
Levelesládánkból...	17.	39.
Olvasóink írják...	22.	39.
Postánkból	35.	38.
Postánkból	45.	37.
Postánkból	50.	53.
Postánkból	51.	36.
Postánkból	52.	37.
LEVÉL az Egyház Elnökségéhez és a Gyülekezetekhez	17.	45.
NYÍLT LEVÉL az evangélikus egyház tagjaihoz	30.	40.
AJÁNLÁS		
Id. Kende György: Aktuális kiadványok	23.	39.
HÍREINK		
Az Ordass Lajos Baráti Kör hírei	30.	38.
Híreink	48.	38.
Híreink	49.	55.
Hírek az Ordass Lajos Baráti Körről. Könyvkiadás	29.	37.
SZERKESZTŐSÉGI KÖZLEMÉNYEK, JEGYZETEK, ÜZENETEK		
Közlemények	47.	39.
Szerkesztői közlemények	35.	39.
Szerkesztői üzenetek	44.	39.
Szerkesztői üzenetek	45.	39.
Szerkesztőségi jegyzetek	36.	38.

